

Algemeen
Pensioenfonds
van Curaçao

016

EXCITED ABOUT THE FUTURE

GECONSOLIDEERD JAARVERSLAG ALGEMEEN PENSIOENFONDS VAN CURAÇAO 2016

“de toekomst
wordt bepaald
door wat je
vandaag doet”

EXCITED ABOUT THE FUTURE

GECONSOLIDEERD JAARVERSLAG 2016
**ALGEMEEN PENSIOENFONDS
VAN CURAÇÃO**

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	4
1. KERNCIJFERS VAN DE APC GROEP	6
Financiële gegevens	6
Premies en rendementen	7
Deelgenoten	7
Aantal personeelsleden	8
2. ALGEMENE INFORMATIE VAN DE APC GROEP	9
De pensioenregeling	9
Overgangsregeling	10
De organisatie structuur van APC	12
Missie, visie en strategische doelen van APC	13
Personalialia van APC	16
3. BESTUURSAANGELEGENHEDEN VAN APC	18
Corporate Governance	18
Deskundigheid	19
Evaluatie functioneren bestuur en directie	19
Diversiteit	20
Toezichthouder	20
Uitbesteding	20
Verantwoordingsorganen en intern toezicht	21
Communicatie	21
Actuaris en accountant	21
4. FINANCIËLE POSITIE VAN APC GROEP	22
Algemeen	22
Premiebeleid	23
Pensioenbeleid	23
Indexatiebeleid	24
Beleggingsbeleid	24

“wie angst heeft voor de toekomst beperkt zichzelf”

5. BELEGGINGEN VAN DE APC GROEP	26
Belegd vermogen	26
Rendementen	27
<hr/>	
6. ACTUARIËLE ASPECTEN	28
Actuariële analyse van de resultaten	28
Actuarieel benodigde premie	30
<hr/>	
7. RISICO MANAGEMENT DOOR APC	32
Risico bereidheid	32
Risico's	33
<hr/>	
8. VOORUITZICHTEN VAN APC	40
<hr/>	
9. UITTREKSEL UIT DE JAARREKENING 2016 VAN DE APC GROEP	41
Geconsolideerde balans per 31 december 2016 na resultaatbestemming	41
Geconsolideerde staat van baten en lasten 2016	42
Geconsolideerd kasstroomoverzicht 2016	43
Overzicht Financiële instrumenten conform RJ290	44
Toelichting op de geconsolideerde balans en de geconsolideerde staat van baten en lasten	45
Algemene grondslagen	45
Grondslagen voor waardering van activa en passiva	50
Actuariële verklaring	58
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	60
<hr/>	
10. OVERZICHT AANGESLOTEN LICHAMEN	62

“de enige
beperking
ben jezelf”

VOORWOORD

Op 12 mei 2017 heeft het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC) het 80 jaar bestaan van het ambtenaren pensioenfonds gevierd en in deze jaren is veel gebeurd. Het waren bijzondere jaren maar ook jaren waarin APC grote uitdagingen heeft gekend. De financiële crisis in 2008 en de inkrimping van onze markt als gevolg van de staatkundige herstructurering in 2010 zijn daar enkele voorbeelden van.

Als pensioenfonds hebben wij ook veel bereikt. Zo is de huidige financiële positie van APC gezond te noemen. Daar zijn wij zeer dankbaar voor en nogal trots op.

2016 was een roerig jaar waarbij de financiële markten onder invloed van enkele dominante ontwikkelingen stonden die zich vertaalden in een hoge volatiliteit op de financiële markten wereldwijd. De onrust werd voornamelijk veroorzaakt door de teruglopende economische groei in China en andere opkomende economieën, de geopolitieke spanningen in het Midden-Oosten, alsook de referendumuitslag in het Verenigd Koninkrijk, waar men heeft gekozen om uit de Europese Unie te stappen (BREXIT). De financiële markten herstelden erg snel hierna, ook mede vanwege de stijgende olieprijs en de stabiliserende energiemarkten nadat een akkoord met OPEC werd bereikt over de vermindering van de productie van olie. In het vierde kwartaal zorgde de uitkomst van de presidentiele verkiezingen in Amerika voor de nodige volatiliteit op de financiële markten, doch van zeer korte duur. De aandelenkoersen stegen even als de lange rente terwijl de Amerikaanse dollar verder aan kracht won. De Amerikaanse economie ontwikkelde zich positief naarmate het jaar vorderde en was een directe aanleiding om de rente te verhogen in december 2016. Ook werd gedurende het jaar met spanning uitgekeken naar het beleid van andere toonaangevende centrale banken wereldwijd. Buiten de VS bleven de centrale banken een accommoderend beleid voeren en werd de rente niet verhoogd.

Ook voor de binnenlandse portefeuille was 2016 een relatief goed jaar in vergelijking tot het jaar daarvoor. Gedurende het jaar hebben zich een aantal positieve beleggingsmogelijkheden voorgedaan die APC kon kapitaliseren en werd er voor circa NAf 130 miljoen uitgezet aan diverse nieuwe leningen.

De financiering van het windmolenpark en de tweede mega pier zijn goede voorbeelden van waardevolle projecten met een positieve bijdrage aan de economische ontwikkeling van het eiland die in 2016 zijn geconcretiseerd. Daarnaast zijn er ook fondsen rentedragend uitgezet in deposito's.

Maar APC kijkt ook vooruit. Daar zit immers de kracht van onze organisatie. APC heeft vele veranderingen doorgevoerd om ook de interne organisatie klaar te stomen voor de toekomst. Van een procesgerichte organisatie naar een organisatie gericht op excellente service. Zo kunnen private partijen via de strategische partners van APC profiteren van een solide en krachtig pensioenfonds als APC. Ook op het gebied van investeringen zullen we ons blik meer en meer op de toekomst richten. APC realiseert zich terdege dat een goede en gezonde toekomst voor APC hand in hand gaat met een solide ontwikkeling van onze maatschappij en economie. Kortom, APC is zich bewust dat haar positie verantwoordelijkheden met zich meebrengt. Verantwoordelijkheden die naadloos aansluiten op onze ambities.

De toekomst van morgen begint immers vandaag. En dat is precies waar APC voor staat. APC heeft hoop en vertrouwen in de toekomst. Sterker nog: **APC is excited about the future!!**

Een speciale dank aan alle medewerkers van APC, deelnemers, gepensioneerden, werkgevers, de regering van Land Curaçao, de minister van Bestuur Planning en Dienstverlening, de minister van Financiën, de vakbonden en externe deskundigen voor het gestelde vertrouwen, de geleverde steun en de samenwerking in de afgelopen jaren.

Namens het bestuur van het

ALGEMEEN PENSIOENFONDS VAN CURAÇAO

drs. Ph.J.Th. Martis

Voorzitter

Namens de directie van het

ALGEMEEN PENSIOENFONDS VAN CURAÇAO

Mw. E.S. Kruithof-Bor MBA

Directeur

1. KERNCIJFERS VAN DE APC GROEP

FINANCIËLE GEGEVENS

Het jaarverslag 2016 verschaft informatie over het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

De financiële informatie is ontleend aan de geconsolideerde jaarrekening 2016 van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

	31 december 2016	31 december 2015
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
A. Totale activa	4,644	4,537 **
B. Materiële vaste activa	15	12 *
C. Immateriële vaste activa	7	6 *
D. Aanwezig vermogen (D=A-B-C)	4,621	4,518 *
Leningen / obligaties	1,264	1,300
Deposito's	562	596
Aandelen	2,293	2,169
Deelnemingen	24	24
Vastgoedbeleggingen	80	76 *
Vorderingen	181	156 *
Liquide middelen	219	197
E. Schulden	154	165 *
F. Beleggingsreserve	52	0
G. Beschikbaar vermogen (G=D-E-F)	4,415	4,353
H. Voorziening voor pensioenverplichting	4,435	4,394
I. Marge (I=G-H)	-20	-41
J. Dekkingsgraad (J=(A-E)/H)*100)	101,2%	99,5%
K. Pensioenbijdragen	96	113
L. Pensioenuitkeringen	196	189

*Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van de jaarrekening 2015 aangepast.

**Balanstotaal is gewijzigd als gevolg van presentatie doeleinden c.q. re-classificaties ten opzichte van 2015.

PREMIES EN RENDEMENTEN

	2016	2015
Premiepercentage		
Totale premie	18%	22%
Werkgevers	12%	14%
Werknemers	6%	8%
Rendement over het belegd vermogen		
Totaal rendement op jaar basis	5,8%	2,1%

DEELGENOTEN

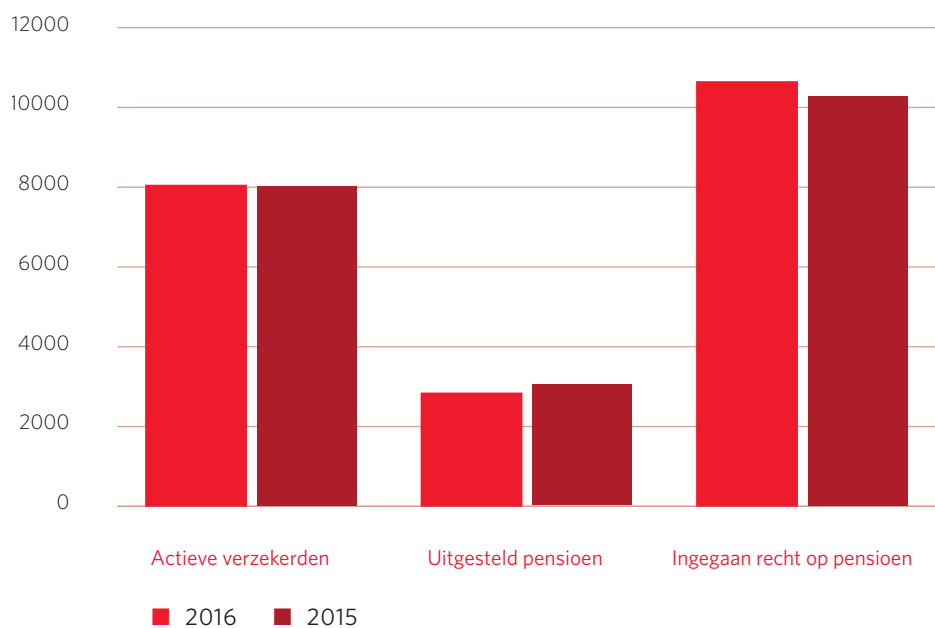
	31 december 2016	31 december 2015
<i>(in aantallen)</i>		
Actieve verzekerden	8,004	8,004
Mannen	3,340	3,326
Vrouwen	4,664	4,678
Verzekerden met uitgesteld pensioen	2,794	3,027
Mannen	1,212	1,341
Vrouwen	1,582	1,686
Personen met ingegaan recht op pensioen	10,600	10,261
Mannen	5,199	5,149
Vrouwen	5,147	4,868
Wezen	254	244
TOTAAL	21,398	21,292
Gemiddelde leeftijd (ongewogen)	57.7	57.5

“leer van het verleden, leef in het heden, bereid je voor op de toekomst”

Onderstaand grafiek geeft de samenstelling van het deelnemersbestand voor 2016 en 2015 weer.

SAMENSTELLING DEELNEMERSBESTAND 2016 EN 2015

AANTAL PERSONEELSLEDEN

	31 december 2016	31 december 2015
APC geconsolideerd	105	107

2. ALGEMENE INFORMATIE VAN DE APC GROEP

De APC groep bestaat uit het publiekrechtelijk rechtspersoon Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC) en het bedrijf Centrale Hypotheekbank N.V. (CHB).

In de geconsolideerde jaarrekening van APC is opgenomen het in CHB gehouden belang van circa 93,33%. Het statutaire doel van CHB is het ter leen verstrekken van geld onder hypothecair verband, het ter leen opnemen van gelden tegen uitgifte van pandbrieven of schuldbekentenissen, het verkrijgen en vervreemden van onroerende goederen en het verlenen van bemiddeling bij het sluiten van verzekeringen. CHB oefent haar bedrijf uit op Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

Zowel APC als CHB zijn gevestigd aan de Schouwburgweg 26.

De deelgenoten van APC ingevolge de artikelen 4 en 5 van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (P.B. 1977, no. 312) zijn alle ambtenaren in de zin van de Landsverordening Materieel Ambtenaren recht (LMA) in dienst van het Land Curaçao, alsook overheidswerknemers in dienst van het Land Curaçao op grond van een arbeidsovereenkomst, met uitzondering van de overheidswerknemers die werklieden zijn in de zin van de Werkliedenverordening 1944. Voorts de door de koning der Nederlanden benoemde ambtenaren, werkzaam in openbare dienst van het Land Curaçao en de bij landsbesluit benoemde personen die niet onder de eerder genoemde categorieën van overheidsdienaren vallen. De deelgenoten van het fonds zijn ook het personeel werkzaam bij de gesubsidieerde onderwijsinstellingen. Tevens is deelgenoot van het fonds het personeel werkzaam bij publiekrechtelijke rechtspersonen zoals de Centrale Bank van Curaçao en St. Maarten, het Bureau Intellectuele Eigendom, APC en de Sociale Verzekering-bank. Ten slotte zijn ook deelgenoten van het fonds de werknemers werkzaam bij rechtspersonen die bij landsbesluit zijn aangewezen als rechtspersoon waarvan het personeel overheidsdienaar is in de zin van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren.

DE PENSIOENREGELING

De pensioenregeling is vastgelegd in de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren, P.B. 1997 No 312. De geconsolideerde tekst van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren is vastgesteld bij P.B. 2013 No. 27. Bij landsverordening van 28 december 2015, P.B. 2015 No. 78, is de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (Plvo) met ingang van 1 januari 2016 ingrijpend gewijzigd.

De wijziging van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren

De wijziging van de Plvo behelst de omzetting van de op de eindloon gebaseerd pensioenregeling met pensioenleeftijd van 60 jaar en onvoorwaardelijke indexatie, naar een op het middelloon gebaseerd pensioenregeling met pensioenleeftijd van 65 jaar en voorwaardelijke indexatie. De nieuwe pensioenregeling kent een opbouwpercentage van 1,75% per jaar in plaats van 2% per jaar (respectievelijk 2,5% over de eerste 20 jaren en 1% over de resterende 10 jaren voor de personen die op 31 december 1998 reeds deelnemers waren in de pensioenregeling) zoals de regeling tot 31 december 2015 bepaalde. Voorts is in de nieuwe regeling de partnerpensioen en de mogelijkheid van afstempelen ingevoerd.

In verband met de verhoging van de pensioenleeftijd naar 65 jaar (dus uitstel van het moment van ingang van de pensioenbetaling met 5 jaar) zijn de per 31 december 2015 uit de eindloonregeling opgebouwde pensioenaanspraken met 30% verhoogd. In geval van nabestaandenpensioenen, bijzonder nabestaandenpensioenen en wezenpensioenen vindt de vaststelling van het pensioen plaats zonder de verhoging met 30%.

De pensioenopbouw kan op zijn vroegst aanvangen bij de leeftijd van 18 jaar.

De regeling kent daarnaast nog de volgende andere pensioenen:

- *Weduwen- en weduwnaarspensioenen.* Bij overlijden van een deelnemer wordt aan de (ex) echtgeno(o)t(e) levenslang een pensioen uitgekeerd gelijk aan 70% van het ouderdompensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken.
- *Wezenpensioenen.* Bij overlijden van een deelnemer wordt aan ieder van de kinderen een pensioen uitgekeerd gelijk aan 14% van het ouderdompensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken. Het wezenpensioen loopt door totdat het kind 18 jaar is. Indien het kind studeert of invalide is, wordt het wezenpensioen verlengd tot uiterlijk 25 jaar.
- *Invaliditeitspensioenen.* Aan een invalide deelnemer wordt levenslang een pensioen uitgekeerd gelijk aan het ouderdompensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken.
- *Smartengeld.* Bij het overlijden van een gepensioneerde hebben de nabestaanden recht op Smartengeld ten hoogte van 3 maal het bruto pensioen plus 3 maal de Duurtetoeslag. Indien er geen nabestaanden zijn kan het Smartengeld besteedt worden ter dekking van de begrafeniskosten.

OVERGANGSREGELING

Deelgenoten die pensioenleeftijd van 60 jaar behouden

De verhoging van de pensioenleeftijd betekent dat het moment van pensioneren met 5 jaar werd uitgesteld. Voor de personen die gedurende 2015 de leeftijd van 59 reeds hadden bereikt en die dus in 2016 de leeftijd van 60 jaar bereiken, is de pensioenleeftijd de leeftijd van 60 jaar behouden. Deze personen moeten dus verplicht bij het bereiken van 60 jaar pensioneren. De wijziging voorziet in een overgangsregeling voor deze groep, om de scherpe kanten van met name de pensionering op leeftijd van 60 jaar op te vangen.

Om de effecten van het pensioneren op de leeftijd van 60 jaar op te vangen is voor APC deelgenoten die verplicht bij het bereiken van de leeftijd van 60 jaar pensioneren een pakket compensatiemaatregelen getroffen. Aan de personen uit deze groep die geen duurtetoeslaguitkering naast hun pensioen hebben, wordt bij wijze van compensatie tot het moment dat zij de leeftijd van 65 jaar bereiken het gemis aan AOV-uitkering volledig vergoed tot het moment dat zij de leeftijd van 65 bereiken en AOV gerechtigd worden. Daarnaast wordt aan al de deelgenoten die op 60 jaar gedwongen pensioneren het bedrag van de verschuldigde AOV/AWW premie volledig vergoed tot het moment waarop zij AOV gerechtigd worden. Ten slotte wordt aan deze personen het verschil tussen de premie die personen die nog niet AOV gerechtigd zijn en AOV gerechtigden aan BVZ betalen ($13,6\% - 6,5\% = 7,1\%$) gecompenseerd. Deze compensaties komen ten laste van de laatste werkgever.

Deelgenoten die de keuze mogelijkheid hebben om tussen de leeftijd van 60 jaar en 65 jaar met pensioen te gaan

De deelgenoten die op 31 december 2015, 55 jaar of ouder waren, maar jonger dan 59 jaar, kunnen naar keuze besluiten om eerder dan bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar, maar niet eerder dan 60 jaar met pensioen te gaan. Voor elk jaar dat men eerder dan de leeftijd van 65 jaar met pensioen gaat, wordt het pensioen met 6% gekort.

Deelgenoten die op 31 december 2015 reeds 30 of meer dan 30 pensioendienstjaren hebben volbracht doch jonger zijn dan 55 jaar, kunnen ook naar keuze besluiten om eerder dan bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar maar niet eerder dan de leeftijd van 60 jaar met pensioen te gaan. Ook voor deze deelgenoten geldt dat voor elk jaar die de deelgenoot eerder dan de leeftijd van 65 jaar met pensioen gaat het pensioen met 6% wordt gekort.

Invoering partnerpensioen

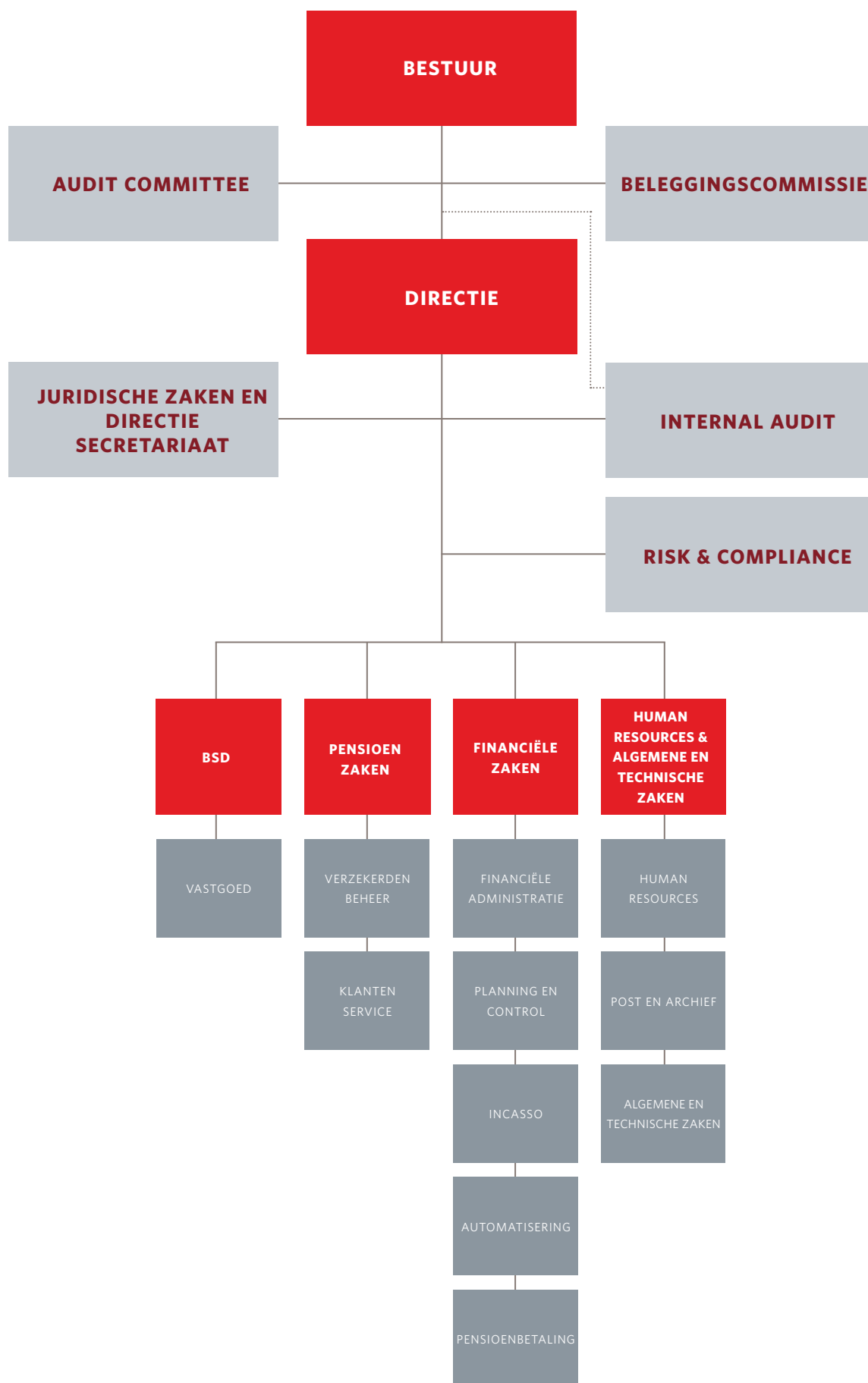
Met de wijziging is tevens de partnerpensioen ingevoerd. Samenlevingsovereenkomsten aangegaan bij notariële akte tussen deelnemers in de pensioenregeling en personen waarmee deze deelgenoot ingevolge de bepalingen van boek 1 BW een huwelijk kan aangaan kunnen door de deelgenoot aan het fonds worden aangemeld. Indien de samenlevingsovereenkomst voldoet aan de eisen vastgesteld in de Pensioenlandsverordening zal het fonds de samenlevingsovereenkomst in een speciaal daartoe door het fonds ingevoerd register bijhouden. De partners die door het fonds geregistreerd worden op basis van notarieel verleden samenlevingsovereenkomsten worden voor de aanspraken op nabestaandenpensioen, bijzonder nabestaandenpensioen en smartengeld gelijkgesteld aan huwelijkspartners.

Effecten van de aanpassing van de pensioenregeling

Vóór de aanpassing van de pensioen regeling was de wettelijke premie 25% van de bijdragegrondslag, echter de overheid ervoer de pensioenbijdrage percentage van 25% van de bijdragegrondslag, door de beperkte financiële ruimte van de overheid juist als hoog en heeft de pensioenbijdrage gelet op de financiële situatie van de overheid verlaagd naar 22%. Verzoeken van het fonds om de pensioenbijdrage te verhogen naar het oorspronkelijke, wettelijk vastgestelde niveau van 25% zijn vanwege de precaire financiële situatie van de overheid niet gehonoreerd. Het fonds heeft hierdoor vanaf het jaar 2000 tot aan de wijziging van de landsverordening per 1 januari 2016 meer dan NAF 350 miljoen aan premie-inkomsten misgelopen, waardoor het fonds ook beleggingsinkomsten heeft misgelopen.

Door de verhoging van de pensioenleeftijd naar 65 jaar per 1 januari 2016 is een direct positief effect in de vermogenspositie van het fonds opgetreden die vertaald naar de dekkingsgraad een verhoging van de dekkingsgraad met ongeveer 2,6% punten liet noteren. Dit laatste is vanaf het boekjaar 2015 in de cijfers verwerkt en dus ook in de dekkingsgraad per eind 2015

DE ORGANISATIE STRUCTUUR VAN APC

Het hoogste orgaan van het fonds is het bestuur bestaande uit 7 leden, te weten een onafhankelijke voorzitter die tevens lid is, drie werknemersbestuursleden (van wie 1 de gepensioneerden vertegenwoordigt) en drie werkgeversbestuursleden. De samenstelling van het bestuur is geregeld in de Landsverordening APNA (P.B. 1997 no. 312). Gedurende het verslagjaar 2016 waren twee functies vacant binnen het bestuur. In het jaar 2017 zijn de twee vacatures vervuld.

De Audit Committee bereidt de besluitvorming door het bestuur voor over o.a. financiële verslaggeving, begroting, risicomanagement, compliance, interne controle, aanbevelingen van de externe accountant en externe actuaris. De Audit Committee bestaat (volgens het Besluit Audit Committee APNA) uit een voorzitter die tevens bestuurslid is en twee andere leden. Een van de laatstgenoemde leden hoeft geen lid van het bestuur te zijn.

Het bestuur laat zich in de uitvoering van zijn taken met betrekking tot het beleggen van het vermogen van het fonds bijstaan door een beleggingscommissie bestaande uit externe beleggingsadviseurs.

De dagelijkse leiding van het fonds ligt bij de directie. De directie bestaat uit een directeur en een adjunct-directeur.

MISSIE, VISIE EN STRATEGISCHE DOELEN VAN APC

APC heeft in 2015, bij het samenstellen van het Business Plan voor de periode 2016 -2018, haar strategische koers geëvalueerd. Deze strategische heroriëntatie c.q. evaluatie heeft tot de volgende nieuwe Visie, Missie en Strategische doelen voor het fonds geleid.

VISIE | APC is onstuitbaar innovatief.

MISSIE | APC heeft visie en ambitie en is modern, innovatief, creatief, verassend, sterk, agressief, heeft lef, team spirit en heeft plezier in wat zij doet.

BUSINESS PLAN 2016 - 2018 "STRATEGY MAP"

STRATEGISCHE AMBITIES

Visuele weergave van de bepaalde strategische keten van APC

<p>VISIE APC is onstuitbaar innovatief</p>	<p>FINANCIËEL DOEL APC streeft naar een dekkingsgraad van 115% met een minimum van 105%</p>	<p>MISSIE APC heeft visie en ambitie en is modern, innovatief, creatief, verassend, sterk, agressief, heeft lef, team spirit en heeft plezier in wat zij doet</p>
---	--	--

STRATEGISCHE DOELEN

<p>PENSIOENPRODUCTEN Vergroting van het marktaandeel en verbetering van de positionering van APC in de markt</p>	<p>BELEGGINGSPORTEFUILLE Optimalisatie van de beleggingsorganisatie</p>	<p>DIENSTVERLENING AAN KLANTEN Het leveren van excellente service aan onze klanten op het gebied van pensioenen en beleggingen</p>
---	--	---

ONDERSTEUNENDE DOELEN

iedereen binnen APC draagt bij aan het behalen van onze strategische doelen 2016 - 2018

FINANCIËLE ZAKEN	RISK & COMPLIANCE	INTERNAL AUDIT	DIRECTIE-SECRETARIAAT	HR	IT	ALGEMENE & TECHNISCHE ZAKEN	POST & ARCHIEF
-------------------------	------------------------------	-----------------------	------------------------------	-----------	-----------	--	---------------------------

ORGANISATIECULTUUR EN LEIDERSCHAP

<p>KERN COMPETENTIES</p> <ul style="list-style-type: none"> • INSPIREREND LEIDERSCHAP • ENTREPRENEURSHIP • COMMERCIEEL • SALES VAARDIGHEDEN • ACCOUNTABILITY • PROJECT MANAGEMENT • TIME MANAGEMENT 	<p>KERNWAARDEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • STATE OF THE ART - Modern, vooruitstrevend. • LEF, DURF, NIET BANG - APC pakt de zaken op een niet conventionele manier op en durft te investeren in vooruitstrevende projecten. • MODERNE ZAKELIJKHEID - Modern en innovatief denken en gedragen. • NIET TE STOPPEN KRACHT - APC heeft uithoudingsvermogen en een ongekennd grote kracht die zij inzetten net zo lang tot het doel bereikt is. • EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID - Een ieder binnen APC neemt verantwoordelijkheid voor zijn of haar rollen.
---	---

Gedurende het jaar 2016 was het fonds gericht op het realiseren van de volgende strategische doelen zoals in het Business Plan 2016 – 2018 gedefinieerd:

- *Financieel*: APC streeft naar een dekkingsgraad van 115% met een minimum van 105%.
- *Pensioenproducten*: APC streeft naar vergroting van het marktaandeel en verbetering van de positionering van APC in de markt.
- *Beleggingsportefeuille*: APC streeft naar de optimalisatie van de beleggingsorganisatie.
- *Dienstverlening*: APC streeft naar het leveren van excellente service aan onze klanten op het gebied van pensioenen en beleggingen.

APC heeft gedurende het jaar 2016 voortvarend gewerkt aan het realiseren van de strategische doelen die in de Business Plan 2016 – 2018 zijn vastgesteld. Hieronder volgt een niet limitatieve opsomming van een aantal acties behorende tot de (sub)doelen die bereikt zijn:

- Met betrekking tot het waarborgen van het behalen van het netto rendement uit beleggingen was de target 5,4% en het fonds heeft een rendement van circa 5,8% behaalt op haar totale beleggingsportefeuille.
- De Pensioenlandsverordening Overheidsdienaren (Plvo) is gewijzigd en is per 1 januari 2016 in werking getreden.
- Vanaf 1 januari 2016 bedraagt de in rekening gebrachte kostendekkende pensioenpremie 18%.
- De incasso werkzaamheden zijn nader geïntensiveerd in het jaar 2016.
- De bevindingen uit het klantvriendelijkheidsonderzoek zijn opgevolgd en zijn onder meer meegenomen in de renovatie van het APC complex.
- Risk, Governance & Compliance Management is volledig geïmplementeerd.
- Het Human Resource beleid wordt geïmplementeerd en de herinrichting van de APC organisatie is in gevorderde fase.
- 1 additioneel lichaam is aangesloten, zijnde FDDK en per januari 2017 is CAP aangesloten bij het fonds.
- In samenwerking met ASKA zijn 3 nieuwe pensioenproducten gelanceerd.
- APC heeft de voorzitterschap van CAPAS.
- De vastgoed afdeling is opgericht per 1 november 2016.
- De nieuwe APC website is geoperationaliseerd.
- De deelnemersadministratie pakket Maia is als gevolg van de aanpassing van de Plvo heringericht.
- Het deelnemersbestand in het pensioensysteem Maia is nader geoptimaliseerd.
- Het accountmanagers principe is geïntroduceerd ter bediening van de werkgeversinstellingen.
- APC Jaarrekening 2015 inclusief het jaarverslag zijn eerder dan het jaar ervoor per 30 juni 2016 vastgesteld en ingediend bij de Minister van Financiën.
- De Begroting 2017 is per 30 september 2016, eerder dan het jaar ervoor, vastgesteld en aangeboden aan de Minister van Financiën.

A man with a beard and a white t-shirt is sitting in a room with a purple wall. He is looking directly at the camera. A lamp is visible in the background. The text is overlaid on the image.

**“de beste manier om
de toekomst te
voorspellen is hem
zelf te maken”**

PERSONALIA VAN APC

BESTUUR

Naam & Functie	Geboortedatum	Geslacht	Datum aantreden	Datum aftreden
De heer Philip J. Th. Martis <i>Voorzitter</i>	21 juni 1959	m	25 september 2012	--
De heer Roland H. Ignacio <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	8 december 1951	m	31 maart 2014	--
De heer Geomaly A.G. Martes <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	5 september 1960	m	10 maart 2014	--
De heer Hyacinth C. Melfor <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	19 april 1950	m	1 september 2012	--
Mevrouw Janine de Goes-Lacle <i>Lid (werkgeversbestuurslid)</i>	26 november 1971	v	31 augustus 2015	--
Vacant <i>2 leden (werkgeversbestuurslid)</i>				

DIRECTIE

Naam & Functie	Geboortedatum	Geslacht	Datum aantreden	Datum aftreden
Mevrouw Evelyn Kruithof-Bor <i>Directeur</i>	19 april 1972	v	21 september 2011	--
Mevrouw Leila Matroos-Lasten <i>Adjunct Directeur</i>	16 mei 1974	v	1 april 2014	--

AUDIT COMMITTEE

Naam & Functie	Geboortedatum	Geslacht	Datum aantreden	Datum aftreden
De heer Geomaly A.G. Martes <i>Voorzitter vanaf 12 januari 2015</i>	5 september 1960	m	10 maart 2014	--
De heer Roland H. Ignacio <i>Lid vanaf 12 januari 2015</i>	8 december 1951	m	31 maart 2014	--
Mevrouw Anne-Marie van der Horst <i>Lid vanaf 1 augustus 2016</i>	25 augustus 1963	v	1 augustus 2016	--

BELEGGINGSCOMMISSIE

Naam & Functie	Geboortedatum	Geslacht	Datum aantreden	Datum aftreden
De heer Edgar V. Lotman <i>Lid tot en met 16 augustus 2011 en vanaf 16 augustus 2011 voorzitter</i>	10 maart 1952	m	22 februari 2001	--
De heer John H. Alvarez <i>Lid</i>	1 juni 1943	m	22 oktober 2003	--
De heer Oliver L. Bennett <i>Lid</i>	8 maart 1969	m	16 augustus 2011	--

EXTERNE PARTIJEN

Partijen	Naam
Externe Accountant	KPMG Accountants B.V.
Externe Actuaris	Willis Towers Watson
Fiduciair Vermogensbeheerder	Russel Investments
Bewaarnemer Effecten Buitenland	State Street Global Services

“daar waar liefde en hoop samenkomen, is er toekomst”

3. BESTUURSAANGELEGENHEDEN VAN APC

CORPORATE GOVERNANCE

Corporate Governance is het waarborgen van de onderlinge samenhang van de wijze van besturen, beheersen en toezicht houden op het bestuur van een organisatie, gericht op een efficiënte en effectieve realisatie van doelstellingen, alsmede het daarover op een open wijze communiceren en verantwoording afleggen ten behoeve van belanghebbenden.

Het kader voor het bestuur en beheer van het fonds is in de Landsverordening APNA P.B. 1997 no. 311 opgenomen (Landsverordening APNA). In grote lijnen zijn de bestuurlijke verantwoordelijkheden bij APC als volgt verdeeld:

- Het bestuur heeft uitgaande met het oog op een slagvaardig en efficiënt beleid en gebruikmakend van de mogelijkheden die het wettelijk kader daarvoor biedt, bevoegdheden, taken en werkzaamheden van het bestuur zoveel mogelijk aan de directie gedelegeerd of gemandateerd. Met betrekking tot de uitvoering van de gedelegeerde en gemandateerde bevoegdheden en werkzaamheden heeft het bestuur tevens nadere instructies en richtlijnen gegeven. Deze besluiten met betrekking tot de delegatie en mandatering van bevoegdheden, taken en werkzaamheden zijn in de Curaçaose Courant geplaatst. Het bestuur ziet er op toe dat de directie zich in de uitoefening van de aan haar overgedragen taken en gemandateerde bevoegdheden aan de wet- en regelgeving houdt. Hiertoe doet de directie in principe maandelijks verslag uit aan het bestuur;
- Het is de taak van het bestuur om de leden van de directie, de externe accountant en actuariel deskundigen te benoemen;
- Tot de taak van het bestuur behoort ook het vaststellen van het algemene beleid, de vaststelling van de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag alsook het vaststellen van een reglement arbeidsvoorwaarden voor directie en personeelsleden van het fonds;
- De directie is verantwoordelijk voor de dagelijkse leiding van de organisatie en maakt daarbij gebruik van de bevoegdheden die door het bestuur aan haar zijn gedelegeerd of gemandateerd.

In het Corporate Governance Handboek van APC (hierna: 'het handboek') is aangegeven wat Corporate Governance in de praktijk betekent en waarom het onderwerp voor het fonds van groot belang is.

Dit handboek sluit aan bij de Code Corporate Governance die in Curaçao bij landsbesluit is vastgesteld. Hierin zijn volgens internationaal aanvaarde normen, de uitgangspunten van goed en transparant bestuur en toezicht van vennootschappen en stichtingen vastgelegd. Het handboek richt zich op de drie functies van 'goed pensioenfondsbestuur': besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen over wat APC gepland en gerealiseerd heeft. Door middel van een Corporate Governance Checklist evalueert de Risk & Compliance Manager de status van Good Corporate Governance en indien er verbeterpunten zijn wordt hier tijdig actie op ondernomen.

Het bestuur verklaart hierbij dat APC in 2016 gehandeld heeft naar de geest en strekking van de bepalingen uit haar Handboek Corporate Governance. De naleving blijkt onder andere uit dit jaarverslag. De punten uit het Handboek waaraan APC in 2016 nog niet voldeed zijn hieronder, onder lopende zaken, weergegeven.

Lopende zaken

Conform artikel 5, lid 1 van de landsverordening APNA dient het bestuur te bestaan uit een voorzitter en zes andere leden. Het bestuur is zich er van bewust dat zij in 2016 niet volledig is geweest en niet uit 7 personen heeft bestaan. Het benoemen van bestuursleden van APC is de verantwoordelijkheid van de overheid en het bestuur heeft de Minister van Financiën in de aanloop van het ontstaan van de vacatures en direct bij het ontstaan van de vacatures, onder aanbidding van de profielschets voor bestuursleden, schriftelijk bericht over deze vacante posities en de Minister verzocht om het daarheen te leiden dat tijdig door middel van benoeming van personen die voldoen aan de profielschets de vacatures worden ingevuld. Inmiddels zijn in het eerste kwartaal van 2017 de vacatures vervuld.

Gedurende 2016 bestond de Audit Committee niet het hele jaar uit 3 leden. Het bestuur heeft zich ingespannen en de Audit Committee werd per augustus 2016 weer voltallig.

In 2016 was er nog geen Business Continuity Management (BCM) plan vastgesteld. In het eerste kwartaal van 2017 is het BCM plan vastgesteld met daarin de noodprocedures om in spoedeisende situaties te kunnen handelen. Hierbij gaat het om procedures, taakverdeling, communicatie en praktische zaken als bereikbaarheid en een uitwijklocatie in geval van calamiteiten waarbij APC haar activiteiten niet in het APC gebouw kan verrichten.

De evaluatie van de fiduciair vermogensbeheer heeft in 2016 op reguliere basis plaatsgevonden door middel van overleg met de fiduciair vermogensbeheerder en de custodian waarin de prestaties van beide partijen ook zijn meegenomen. In februari 2017 heeft echter naast deze reguliere evaluaties ook een diepgaandere evaluatie plaatsgevonden.

Er is een geïntegreerd klachten en incidenten systeem geïmplementeerd. In 2017 zullen de klachten- en incidentenprocedures verder worden geautomatiseerd en zal tevens gekeken worden naar de mogelijkheid om dit te implementeren op de nieuwe website en op de intranet.

In 2016 bestond er een communicatiebeleidsplan in conceptvorm. APC zal in 2017 het communicatie beleidsplan verder aanpassen naar aanleiding van de gewijzigde Plvo en, rekening houdend met de uitgangspunten in het positioneringsplan en het plan zal in april 2017 door de directie worden vastgesteld.

DESKUNDIGHEID

De toelichting op de landsverordening APNA geeft aan dat er binnen het bestuur kennis en ervaring op veel uiteenlopende terreinen gewenst is. Onder meer op gebieden als pensioenen, beleggingen, human resource management, financiële expertise, actuariële expertise en juridische expertise. Het bestuur hanteert profielschetsen voor bestuursleden en de voorzitter waarin de vereisten met betrekking tot kennis en ervaring en competenties zijn opgenomen. Bij het voordragen en benoemen van bestuursleden wordt de regering verzocht zich mede te laten leiden door deze profielschetsen.

EVALUATIE FUNCTIONEREN BESTUUR EN DIRECTIE

In het jaar 2017 heeft het bestuur haar functioneren over het jaar 2016 geevalueerd. Het bestuur evalueert tevens jaarlijks het functioneren van de directie. Voor zowel het bestuur als de directie is de conclusie voor het jaar 2016 dat deze naar behoren hebben gefunctioneerd.

DIVERSITEIT

De 'Code Pensioenfondsen', waar normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' voor de pensioenfondsen met statutaire zetel in Nederland zijn geformuleerd, wijdt aandacht aan de rol van en diversiteit in de samenstelling van het bestuur, het verantwoordingsorgaan (VO), het belanghebbendenorgaan (BO) en het intern toezicht van een pensioenfonds. Hoewel voldoening aan de 'Code Pensioenfondsen' door APC niet verplicht is, acht het fonds het belangrijk ter wille van de 'best practice' om hiermee rekening te houden. Ten aanzien van de diversiteit schrijft de 'de Code Pensioenfondsen' het volgende voor:

- Het bestuur, het VO of het BO zorgt ervoor dat de organen complementair zijn samengesteld. De organen moeten bij de samenstelling zorgen dat hun leden competenties en invalshoeken inbrengen die elkaar aanvullen.
- Het bestuur stelt, in overleg met het desbetreffend orgaan, concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid.
- In het bestuur, het VO of het BO zitten ten minste één man en één vrouw.
- In het bestuur, het VO of het BO zitten ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar.
- Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid.
- Bij de invulling van een vacature wordt actief gezocht naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.
- Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen.

Voor wat betreft de samenstelling van het bestuur van APC wordt aangemerkt dat het fonds voor wat betreft geslacht aan het gestelde voldeed (samenstelling gedurende 2016: 4 mannen en 1 vrouw) terwijl het fonds voor wat betreft de leeftijd niet voldeed aangezien er geen leden onder de 40 jaar zitting in het bestuur hadden. Verder wordt opgemerkt dat het bestuur van het fonds nog geen diversiteitsbeleid heeft. Dit laatste wordt, naar aanleiding van het gestelde in de Code Pensioenfondsen, in het jaar 2017 opgepakt.

TOEZICHTHOUDER

In het kader van het toezicht dat de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten op het fonds uitvoert, rapporteert het fonds per kwartaal de stand van de beleggingen aan de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten en per jaar de financiële positie van het fonds. Het fonds valt tevens onder de controle van de Algemene Rekenkamer die voor de Staten controle op het fonds uitvoert.

UITBESTEDING

Het buitenlandse vermogensbeheer en vermogensbewaring zijn sinds medio 2013 uitbesteed aan één fiduciair vermogensbeheerder en aan één centrale bewaarder. Het besluitvormingsproces rond de uitbesteding van het vermogensbeheer en selectie van de vermogensbeheerder was gebaseerd op een intensieve en uitputtende aanpak om risico's zo veel mogelijk in kaart te brengen en af te dekken. Het risico dat de vermogensbeheerders, die door de fiduciair vermogensbeheerder zijn geselecteerd, buiten de grenzen van het actieve risicobudget opereren, waardoor risico op financieel verlies ontstaat dat groter is dan voorzien, wordt beheerst door controle hierop door de fiduciair vermogensbeheerder, de beleggingsorganisatie

binnen APC en tevens de global custodian die dit controleert. De global custodian en de beleggingsorganisatie binnen APC belast met de buitenlandse portefeuille controleren tevens of de externe fiduciair vermogensbeheerder blijft voldoen aan de door het pensioenfonds gestelde eisen aan onder meer kwaliteit, deskundigheid en servicegraad.

VERANTWOORDINGSORGANEN EN INTERN TOEZICHT

Het bestuur heeft een Audit Committee ingesteld dat uit drie leden bestaat. Gedurende het jaar 2016 was één van de drie functies vacant. De voorzitter van de Audit Committee is thans bestuurslid van het fonds. De Audit Committee vergadert minimaal per kwartaal met de directie, zo nodig in aanwezigheid van het hoofd Financiële Zaken het hoofd Internal Audit en de Risk & Compliance manager. Een beoordelingscommissie bestaande uit bestuursleden overlegt jaarlijks met de directie over de jaarplanning van de directieleden en stelt deze vast. De beoordelingscommissie adviseert het bestuur betreffende het functioneren van de directie en de beoordeling van het functioneren van de directie.

COMMUNICATIE

Het fonds kent een aantal gestructureerde communicatiemomenten. Bij aanvang van elk kwartaal wordt een bericht gepubliceerd waarin verslag wordt uitgebracht over de beleggingsresultaten over het voorgaande kwartaal en de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Jaarlijks wordt in de tweede helft van het jaar een pensioenbericht aan de deelgenoten uitgebracht dat een overzicht geeft van de per ultimo december van het voorgaande jaar opgebouwde pensioendiensttijd en pensioenaanspraken alsmede aanspraken op het nabestaandenpensioen. Het fonds organiseert tweemaal per jaar een informatiebijeenkomst voor de deelgenoten die in de komende 6 maanden pensioneren.

ACTUARIS EN ACCOUNTANT

Volgens de Landsverordening APNA is benoeming van een registeraccountant die met de controle van de jaarrekening belast wordt, een verantwoordelijkheid van het bestuur. In deze landsverordening is tevens opgenomen dat het bestuur in overleg met de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten een of meer actuariële deskundigen aanwijst die het bestuur adviseren in vraagstukken van actuariële en bedrijfstechnische aard. Het functioneren van de accountant en de actuaris wordt jaarlijks op basis van, door het bestuur goedgekeurde, vaste criteria beoordeeld. Indien van toepassing wordt naar aanleiding van deze beoordeling tevens door het bestuur beslist over eventuele verlenging van de opdracht aan de accountant en actuaris.

4. FINANCIËLE POSITIE VAN APC GROEP

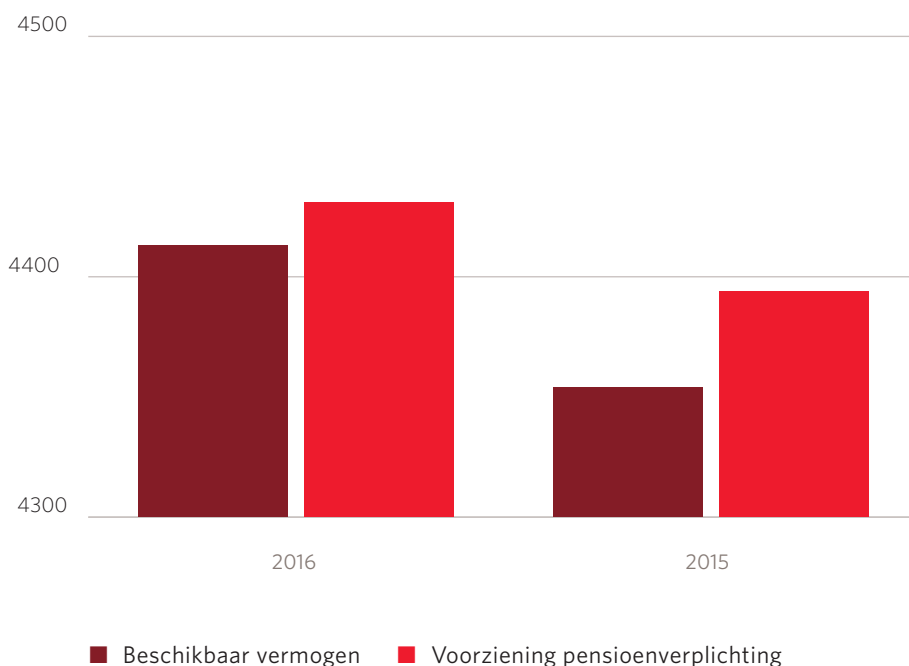
ALGEMEEN

De APC groep heeft eind 2016 NAf 4,644 miljoen (2015: NAf 4,537 miljoen) aan bezittingen. Van deze bezittingen is NAf 154 miljoen (2015: NAf 165 miljoen) nodig ter dekking van de schulden en de overige voorzieningen waardoor er een beschikbaar vermogen resteert van NAf 4,415 miljoen (2015: NAf 4,354 miljoen) om de pensioenverplichtingen te dekken. Het beschikbaar vermogen ultimo 2016 is derhalve meer ten opzichte van het jaar 2015.

De externe actuaris van het fonds heeft de pensioenverplichtingen gewaardeerd op NAf 4,435 miljoen (2015: NAf 4,394 miljoen). Ultimo boekjaar 2016 is er derhalve een tekort van NAf 20 miljoen in de dekking van de pensioenverplichtingen ten opzichte van een tekort van NAf 40 miljoen ultimo boekjaar 2015.

Het beschikbaar vermogen ten opzichte van de voorziening pensioenverplichtingen (VPV) is onderstaand grafisch weergegeven.

BESCHIKBAAR VERMOGEN T.O.V. VPV

Per 31 december 2016 heeft het fonds een positief resultaat gerealiseerd ad NAf 77 miljoen (2015: NAf 32 miljoen negatief resultaat). Het fonds heeft het positief resultaat, gelijk aan de beleggingsreserve per 31 december 2015 toegevoegd. De beleggingsreserve, welke bestemd is voor het opvangen van eventuele negatieve waardeveranderingen van de beleggingen, is derhalve per ultimo 2016 NAf 52 miljoen. De APC groep heeft een positief groepsvermogen ad NAf 52 miljoen per 31 december 2016.

De dekkingsgraad, berekend door het pensioenvermogen te delen door de voorziening voor pensioenverplichtingen, bedraagt 101,2% ultimo 2016 (ultimo 2015: 99,5%) en laat derhalve een verbetering zien ten opzichte van ultimo 2015. Het per ultimo 2016 beschikbare aanwezig vermogen is voldoende om aan de pensioenverplichtingen te voldoen. Er is niet voldoende vermogen aanwezig ter dekking van de algemene risico's en de beleggingsrisico's.

Het fonds streeft naar een minimale dekkingsgraad van 105% ten einde de algemene risico's te kunnen dekken. Op termijn is een dekkingsgraad van 115% gewenst zodat er voldoende reserve wordt aangehouden ter dekking van onverwachte tegenvallers, waaronder tegenvallende beleggingsresultaten als gevolg van een slechte beursklimaat in enig jaar. Het fonds bepaalt en publiceert per einde van elke kwartaal de dekkingsgraad van het fonds. Uitgaande hiervan wordt de beleidsdekkingsgraad, zijnde het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden (per kwartaal) van het jaar, bepaald. Voor het jaar 2016 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 101%.

De pensioenopbouw in een jaar dient gedekt te worden door de premies. Het resultaat op de pensioenopbouw is het verschil tussen de feitelijk ontvangen premie beschikbaar voor pensioenopbouw en het voor de opbouw van de pensioenaanspraken benodigde bedrag. In 2016 is de pensioenregeling aangepast en daarmee is ook de hoogte van de feitelijke premie aangepast naar 18%. Het bedrag ontvangen aan reguliere bijdragen ligt in lijn met het verwachte bedrag op basis van de totale bijdragegrondslag en een premiepercentage van 18%. Per saldo bedroeg het resultaat op pensioenopbouw NAf 17 miljoen positief (2015: NAf 38 miljoen negatief).

Vanwege de wereldwijde vergrijzing en de lage rentestand, als ook de toegenomen volatiliteit op de financiële markten, staan pensioenfondsen in het algemeen onder druk, waardoor zij genoodzaakt zijn hun beleidsinstrumenten zo optimaal mogelijk in te zetten. Het financieel beleid van APC om de gewenste financiële positie te bereiken en te behouden is gebaseerd op een aantal beleidsinstrumenten waarvan de belangrijkste hieronder kort worden belicht.

PREMIEBELEID

De pensioenpremie wordt formeel vastgesteld door de wetgever. Volgens de Pensioenlandsverordening geldig voor 2016 bedraagt de premie 18% van de bijdragegrondslagen van de deelnemers per jaar (2015: 22%). Per 18 december 2015 is door de Staten van Curaçao de wijziging van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (Plvo) vastgesteld. De wijziging van de Plvo trad in werking met ingang van 1 januari 2016 en gaat uit van een kostendekkende premie van 18%.

PENSIOENBELEID

De pensioenregeling die APC uitvoert, is vastgelegd in een Landsverordening (PB 1997 nr. 312) en kan door het fonds niet zelfstandig gewijzigd worden. Gedurende de afgelopen jaren zijn er verschillende voorstellen gedaan om de pensioenregeling aan te passen, welke in de wijziging van de Plvo met ingang van 1 januari 2016 hebben geresulteerd. Deze wijziging behelst het overgaan van een eindloonregeling naar een middelloonregeling, verhoging van de pensioenleeftijd van 60 naar 65 jaar, overgaan van een onvoorwaardelijke naar een voorwaardelijke indexatie. Voorts is in de nieuwe regeling de partnerpensioen en de mogelijkheid van afstempelen ingevoerd. Aanpassing van de pensioenregeling zal op de lange termijn een positief effect hebben op de financiële positie van het fonds.

INDEXATIEBELEID

Het pensioenfonds kent ingaande 2016 een voorwaardelijke toeslagenbeleid ten aanzien van de (oude) opgebouwde pensioenen van zijn deelnemers. Deze is afhankelijk van de algemene bezoldigingsverhoging bij de overheid en afhankelijk van de financiële positie van het fonds. In de financiële opzet van het pensioenfonds wordt vanuit gegaan dat de indexaties gefinancierd wordt uit de marge van het dekkingsgraad die boven de 105% ligt.

In het jaar 2016 zijn de (oude) opgebouwde pensioenen niet geïndexeerd. In 2015 vond ook geen indexatie plaats van de ingegane pensioen.

BELEGGINGSBELEID

APC heeft in boekjaar 2014 een Asset/Liability Management (ALM) Studie opgesteld. De ALM studie dient eens in de drie jaar te worden opgesteld. Vóór het verstrijken van de gestelde drie jaar, is in 2016 een nieuwe ALM Studie opgesteld als gevolg van de gewijzigde Pensioenlandsverordening per 1 januari 2016. Hierbij worden de 4 beleidsterreinen van het pensioenfonds t.w. de pensioenregeling, het premiebeleid, het beleggingsbeleid en het indexatiebeleid geanalyseerd rekening houdende met economische veronderstellingen, demografische factoren en bestandsontwikkeling.

Op basis van deze analyse en op basis van het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen, van het vermogen, van de dekkingsgraad en van de premie, worden prognoses gemaakt t.a.v. rendementsverwachtingen, voorzieningen en dekkingsgraad. Uiteindelijk wordt een strategische beleggingsmix gekozen waarbij maximaliseren van het rendement bij beheersbaar risico wordt nagestreefd.

In onderstaand tabel zijn zowel de gekozen strategische beleggingsmix als de werkelijke beleggingsmix voor het boekjaar 2016 opgenomen.

STRATEGISCHE MIX BELEGGINGEN

Beleggingscategorie	Vermogensallocatie Strategische Mix	Vermogensallocatie Werkelijke Mix	Bandbreedte
Vastrentende waarden	63,0%	56,3%	53,0 - 73,0%
Zakelijke waarden	33,5%	31,3%	23,5 - 43,5%
Converteerbare obligaties	2,5%	3,2%	0,0 - 5,0%
Liquide Middelen	1,0%	9,2%	0,0 - 8,0%

Conform de beleggingsregel van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten zoals opgenomen in de "Bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2019 / K.7", dient het pensioenfonds het volgend bedrag lokaal te investeren:

40% van de som van de eerste NAf 10 miljoen van de totale voorzieningen en schulden;

50% van de som van de volgende NAf 10 miljoen van de totale voorzieningen en schulden;

60% van de rest van de totale voorzieningen en schulden.

De Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten heeft echter zoals opgenomen in de "Bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7A aanvulling op de bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7", de volgende uitzonderingen op deze beleggingsregel toegestaan: Naast wat conform de beleggingsregel maximaal in het buitenland geïnvesteerd mag worden, is het toegestaan, indien er wordt voldaan aan de voorwaarden zoals opgenomen in de "Bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7A aanvulling op de bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7", om een bedrag gelijk aan lokale investeringen, die kwalificeren bij niet ingezetenen uit te zetten.

Evenzo is het toegestaan om een bedrag gelijk aan wat het pensioenfonds als vervroegde aflossingen op lokale leningen heeft ontvangen in het kader van schuldsanerings, naar het buitenland te exporteren.

Rekening houdend met deze twee versoepelingen is het deel van het kapitaal dat APC per 31 december 2016 lokaal aanhoudt (exclusief vorderingen en liquide middelen) 46% (2015: 48%) en het deel dat in het buitenland is geïnvesteerd 54% (2015: 52%) wat onder c.q. boven de door de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten gestelde minimum is.

**"verleden heb je,
toekomst moet
je maken"**

5. BELEGGINGEN VAN DE APC GROEP

BELEGD VERMOGEN

De verdeling van het belegd vermogen van het fonds over het binnen- en buitenland (exclusief liquide middelen) is voor zowel het jaar 2016 als 2015 hieronder weergegeven. Hieruit blijkt dat de procentuele geografische verdeling van het belegd vermogen per ultimo 2016 enigszins is veranderd ten opzichte van ultimo 2015. De hieronder weergegeven waarden zijn gebaseerd op de waarderinggrondslagen zoals gehanteerd voor de geconsolideerde jaarrekening.

BELEGD VERMOGEN

	31 december 2016	%	31 december 2015	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>				
Binnenland	1,929	46%	1,996	48%
Buitenland	2,293	54%	2,169	52%
TOTAAL	4,222	100%	4,165	100%

De verdeling van de beleggingsportefeuille van het fonds naar de verschillende beleggingscategorieën (exclusief liquide middelen) is hieronder weergegeven en grafisch uitgezet ten opzichte van de verdeling van het jaar 2015. Hieruit blijkt dat de categorie deposito's in waarde is afgenomen terwijl de categorie vastrentende waarden binnenland tevens is gedaald door de aflossing van de overheidsobligaties en leningen. De categorie aandelen buitenland is flink in waarde gestegen vanwege het positieve beursklimaat op de internationale financiële markten.

VERDELING BELEGGINGSPORTEFEUILLE - ULTIMO 2016

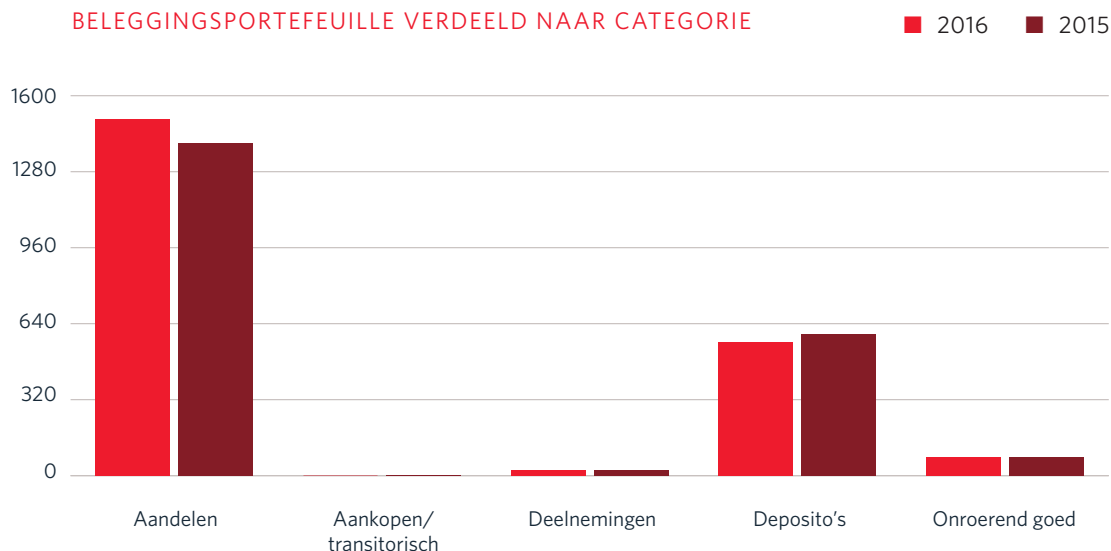
	Binnenland	%	Buitenland	%	Totaal	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>						
Vastrentende waarden	1,264	66%	793	36%	2,057	49%
Aandelen	0	0%	1,500	65%	1,500	36%
Aankopen / transitorisch	0	0%	0	0%	0	0%
Onroerend goed	80	4%	0	0%	80	2%
Deelnemingen	24	1%	0	0%	24	1%
Deposito's	562	29%	0	0%	562	13%
TOTAAL	1,929	100%	2,293	100%	4,222	100%

VERDELING BELEGGINGSPORTEFEUILLE - ULTIMO 2015

	Binnenland	%	Buitenland	%	Totaal	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>						
Vastrentende waarden	1,300	65%	763	36%	2,063	50%
Aandelen	0	0%	1,402	65%	1,402	34%
Aankopen / transitorisch	0	0%	4	0%	4	0%
Onroerend goed	76	4%	0	0%	76	2%
Deelnemingen	24	1%	0	0%	24	1%
Deposito's	596	30%	0	0%	596	14%
TOTAAL	1,996	100%	2,169	100%	4,165	100%

Per eind 2015 waren er ter waarde van NAf 4 miljoen transitorische aankopen die nog niet financieel afgehandeld zijn.

BELEGGINGSPORTEFEUILLE VERDEELD NAAR CATEGORIE

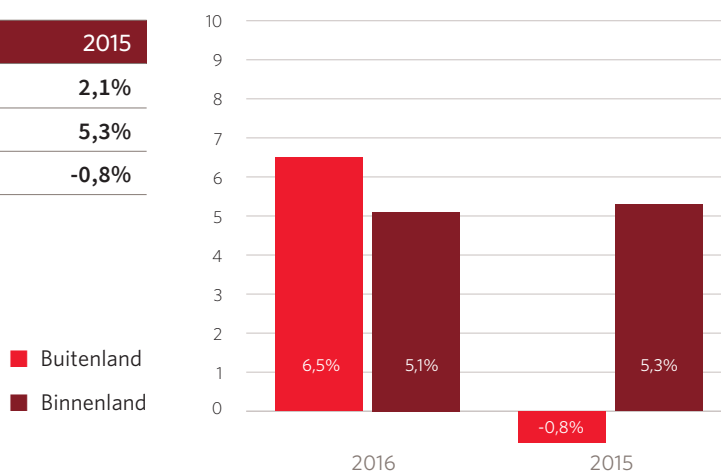

RENDEMENTEN

Het rendement op de binnenlandse beleggingen bedroeg in 2016 5,1% (2015: 5,3%) terwijl het rendement op de buitenlandse beleggingen 6,5% bedroeg (2015: 0,8% negatief). Op de totale beleggingsportefeuille van het fonds werd een rendement behaald van 5,8%:

Rendementen	2016	2015
Totaal rendement	5,8%	2,1%
Rendement Binnenland	5,1%	5,3%
Rendement Buitenland	6,5%	-0,8%

RENDEMENT 2016 VERSUS 2015

6. ACTUARIËLE ASPECTEN

ACTUARIËLE ANALYSE VAN DE RESULTATEN

De resultaten van het fonds kunnen worden uitgesplitst naar een aantal bronnen zoals hieronder weergegeven.

Resultatenbron	2016	2015
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
Effect conversie naar pensioenleeftijd 65	(3)	126
Resultaat op beleggingsopbrengsten	67	(97)
Resultaat op pensioenopbouw	17	(38)
Kosten	0	(3)
Uitkeringen	4	2
Risicoproces (sterfte)	(6)	2
Risicoproces (arbeidsongechiktheid)	2	7
Incidentele mutaties	(5)	(31)
RESULTAAT	76	(32)

De actuariële analyse is gebaseerd op de enkelvoudige jaarrekening van APC. De voornaamste oorzaken van het resultaat in het boekjaar zijn:

Resultaat op wijziging regeling

Vorig jaar is een inschatting gemaakt van het effect van de wijziging van de pensioenleeftijd. Destijds werd verwacht dat de VPV met NAf 125,8 miljoen zou afnemen als gevolg van de wijziging van de pensioenleeftijd. Het werkelijke effect van de wijziging van de pensioenleeftijd blijkt een daling van de VPV met NAf 122,9 miljoen te zijn. Per saldo is hierdoor een resultaat van NAf 2,9 miljoen negatief ontstaan.

Resultaat op beleggingen

Het resultaat beleggingsopbrengsten en inflatie is gelijk aan de behaalde netto beleggingsopbrengsten verminderd met de technisch benodigde interest. De toeslagverlening is voorwaardelijk en wordt toegekend indien de dekkingsgraad van het pensioenfonds dit toestaat. In 2016 is geen indexatie verleend. Het resultaat op beleggingsopbrengsten is gestegen ten opzichte van het resultaat van vorig jaar. Dit wordt vooral veroorzaakt door het ongerealiseerde koersresultaat. Per saldo bedroeg het resultaat op beleggingsopbrengsten en inflatie NAf 67 miljoen positief (2015: NAf 97 miljoen negatief).

Resultaat op pensioenopbouw

De opbouw van de pensioenaanspraken in het boekjaar, als gevolg van de toename van de doorgebrachte dienstdaag, dient in beginsel te worden gedekt door ontvangen bijdragen. Het resultaat op de pensioenopbouw is het verschil tussen de feitelijk ontvangen premie beschikbaar voor pensioenopbouw en het voor de opbouw van de pensioenaanspraken benodigde bedrag. In 2016 is de pensioenregeling aangepast en daarmee is ook de hoogte van de feitelijke premie aangepast naar 18%. Het bedrag ontvangen aan reguliere bijdragen ligt in lijn met het bedrag dat wij op basis van de totale bijdragegrondslag, een premiepercentage van 18%, zouden verwachten. Per saldo bedroeg het resultaat op pensioenopbouw NAF 17 miljoen positief (2015: NAF 38 miljoen negatief).

Resultaat op kosten

Hierbij wordt bekeken in welke mate de werkelijk gemaakte kosten worden gedekt door de veronderstelde kostenopslag (in de voorziening en premie). Het resultaat op kosten is het verschil tussen de opslag voor kosten zoals deze is opgenomen in de premie plus de vrijval van de kostenopslag uit de VPV miljoen minus de werkelijke kosten volgens de rekening van baten en lasten. Het resultaat op kosten bedraagt NAF 0,4 miljoen positief (2015: NAF 2,7 miljoen negatief). Het resultaat is verbeterd ten opzichte van 2015, voornamelijk omdat de opslag voor kosten is toegenomen. De opslag voor kosten in de premie bedraagt 2,5% van de bijdragegrondslag. In 2016 is de kostenopslag in de premie aangepast van 2,0% naar 2,5%, omdat in de voorgaande jaren een negatief resultaat op kosten werd geboekt.

De in het verslagjaar gemaakte kosten kunnen daardoor, in tegenstelling tot vorig jaar, gedekt worden uit de vrijval uit de premie en de voorziening. Het resultaat is verbeterd ten opzichte van 2015, vooral omdat de opslag voor kosten is toegenomen.

Resultaat op uitkeringen

Het resultaat op uitkeringen is het verschil tussen de verwachte vrijval uit de VPV voor uitkeringen, inclusief afkoop en de werkelijk betaalde uitkeringen conform de staat van baten en lasten, inclusief afkoop. Het resultaat op uitkeringen in het boekjaar bedroeg NAF 4,3 miljoen positief (2015: NAF 1,9 miljoen positief). Dit relatief hoge resultaat wordt grotendeels verklaard doordat er gepensioneerde deelnemers zijn die zich nog niet hebben gemeld bij APC (de "zwevendenden"). In de werkelijke uitkeringen zijn de zwevendenden in 2016 niet meegenomen. De werkelijke uitkeringen bevatten wel de zwevendenden die zich in de loop van 2016 gemeld hebben en hun uitkering (met terugwerkende kracht 1 jaar voor de datum van melding) ontvangen hebben. Voor de zwevendenden is ultimo 2016 een inschatting gemaakt hoeveel APC maximaal moet uitkeren. Dit is in de balans opgenomen.

Resultaat op risicoproces (sterfte)

Hieronder verstaan wij de invloed van sterfte op de hoogte van de voorziening. Hierbij komt het verschil tussen werkelijke en veronderstelde sterfte tot uiting. Aan de berekening van de VPV liggen overlevingstafels ten grondslag. Op basis van die overlevingstafels wordt door overlijden bij verzekeringen met een risico van langlevens (ouderdomspensioen) een zekere vrijval uit de VPV verwacht. Deze vrijval vanuit de VPV wordt de risicopremie langlevens genoemd. Als in werkelijkheid niemand overlijdt, treedt deze risicopremie als verlies op. Bij deze verzekeringen (langlevens) is dus de risicopremie het maximale verlies.

Bij verzekeringen met risico van kortleven (latent partnerpensioen) wordt juist verwacht dat door overlijden de VPV moet worden verhoogd. Dit wordt de risicopremie kortleven genoemd.

De risicopremie geeft dus de gemiddelde verwachte stijging van de huidige VPV door overlijden aan. De toekenning van de ingegane invaliditeitspensioenen en ingegane partnerpensioenen wordt ook onder het resultaat van kortleven verondersteld. Daarnaast bevat de kostendeckende premie een component voor dekking van het nabestaandenpensioen bij overlijden waarvoor nog geen VPV is opgebouwd. Deze is beschikbaar voor financiering van het ingaande nabestaandenpensioen.

Evenals voorgaande jaren hebben wij ook de bijzondere bijdragen van de pensioentrekkenden onder het risicoproces geboekt. De gehuwde pensioentrekkenden betalen voor de verzekering van hun nabestaandenpensioen 3% premie over hun ouderdompensioen. In feite is deze premie bedoeld ter dekking van het risico van overlijden. Daarom is de bijzondere bijdrage een bron om het sterfterisico te dekken. Samen met de opslag voor overlijdensrisico in de premie bedraagt het verlies op sterfte NAf 5,5 miljoen (2015: NAf 2,4 miljoen winst).

Resultaat op risicoproces (arbeidsongeschiktheid)

In het boekjaar werd aan de voorziening toegevoegd als gevolg van invalidering. In 2016 heeft geen revalidatie plaatsgevonden. In 2016 is het bedrag uit de beschikbare bijdragegrondslag verlaagd van 1,75% naar 1,25%, omdat in de voorgaande jaren steeds een groot positief resultaat op arbeidsongeschiktheid werd geboekt. Per saldo resulteert dit in een positief resultaat op invalidering van NAf 1,6 miljoen (2015: NAf 7,4 miljoen).

Resultaat op incidentele wijzigingen

Onder dit hoofd zijn incidentele wijzigingen ondergebracht. Verder zijn onder dit hoofd ondergebracht, de invloed van de mutaties anders dan overlijden. Het resultaat op overige mutaties wordt nader uitgesplitst in mutaties, correcties en TWK-mutaties. Per saldo resulteert dit in een negatief resultaat van NAf 5 miljoen (2015: NAf 31 miljoen negatief).

ACTUARIEEL BENODIGDE PREMIE

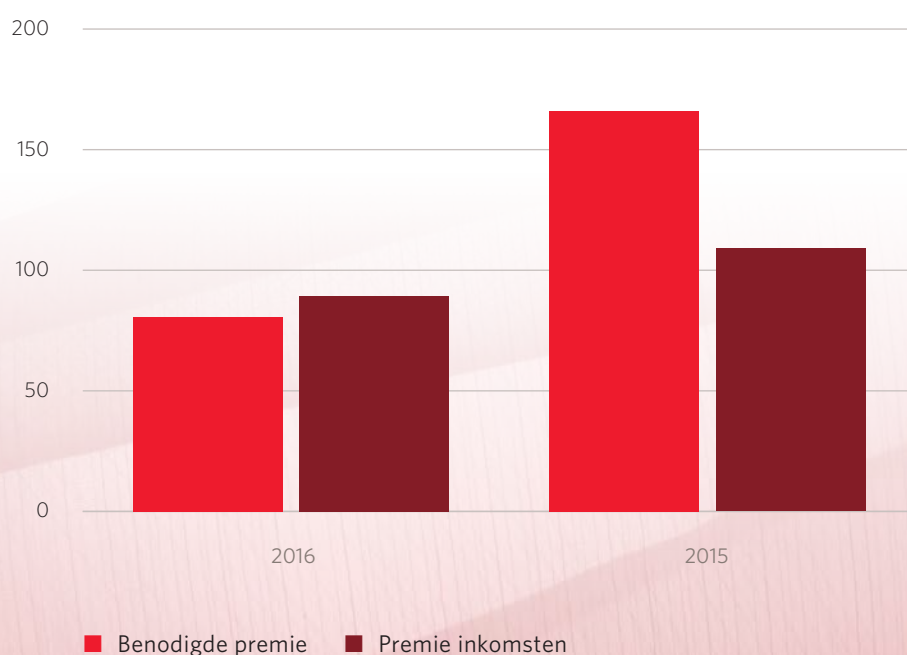
Gedurende 2016 waren de ontvangen premies toereikend voor de pensioenopbouw en daarmee toereikend voor de financiering van de huidige pensioenregeling. Het fonds streeft naar een dekkingsgraad van 115%. Om deze dekkingsgraad te bereiken en te behouden zou een solvabiliteitsopslag in de premie opgenomen kunnen worden.

	2016	2015
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
Totale actuariële kosten	73	147
Solvabiliteitsopslag	9	19
Benodigde premie	82	166
Totale premie inkomsten	90	109
TEKORT (OVERSCHOT)	(7)	57

De verhouding tussen de actuariële kosten en de premie inkomsten is hierna weergegeven. De premie was in het jaar 2016 voldoende om de kosten van de pensioenopbouw op basis van individuele salarisstijgingen en solvabiliteitsopslag te dekken.

“leer van het verleden,
leef in het heden,
bereid je voor op de
toekomst”

BENODIGDE PREMIE VS PREMIE INKOMSTEN

7. RISICO MANAGEMENT DOOR APC

Het bestuur is verantwoordelijk voor de inrichting en goede werking van het interne risico-beheersings- en controlesysteem ten behoeve van alle risico's waaraan het pensioenfonds zich ziet blootgesteld. Deze paragraaf behandelt de risico's die het pensioenfonds loopt en het beleid om deze risico's integraal te beheersen.

Risicomanagement bij APC moet ervoor zorgen dat het pensioenfonds haar langetermijnstrategie kan uitvoeren en daarbij voldoende robuust is om risico's op te kunnen vangen. Er wordt veel aandacht besteed aan het op peil houden van kennis en het toepassen van methoden en technieken voor het efficiënter maken van de risicobeheersing binnen het fonds.

De 'first line of defence' en primaire verantwoordelijkheid van het risico management ligt bij de Management Team leden. De Risk en Compliance Manager zijnde de 'second line of defence' is belast met de ondersteuning, advisering en coördineren van de 'first line of defence' en bewaakt of het management zijn verantwoordelijkheden ook daadwerkelijk neemt. Bepaalde beleidsvoorbereidende taken en het organiseren van risk assessments zijn taken van de 'second line of defence'. Het Hoofd afdeling Internal Audit zijnde de 'third line of defence' is de bewaker dat het gehele systeem van risicomanagement functioneert. In 2016 is tevens de Risk Committee opgericht welke tot taak heeft de voorbereidende werkzaamheden te verrichten voor het toezicht door het Bestuur op het door de directie gevoerde risicobeleid en het risicobeheer. De Risk Committee bespreekt de periodieke rapporteringen over de blootstelling aan risico's in relatie tot het risicobeleid en bespreekt onder andere de risk assessment rapportages, action tracking rapportages en key performance indicator rapportages.

RISICO BEREIDHEID

Een pensioenfonds is onlosmakelijk verbonden met het nemen van risico's, maar APC doet dat in beheerste mate. Het bestuur stelt strikte risicokaders vast, waarbinnen de beleggingen moeten plaatsvinden (risk appetijt). Tegenover beleggingen met een laag risico en daarmee een min of meer gegarandeerde, maar lage opbrengst (vastrentende waarden) staan beleggingen in zakelijke waarden. Deze gaan gepaard met een hoog risico en een verwachte hoge opbrengst. Zo houdt het fonds de risico's zoveel mogelijk onder controle. De strategische beleggingsmix van het fonds komt niet willekeurig tot stand, maar vloeit voort uit de ALM studie waarin het risicokader van het fonds wordt bepaald en is nauwgezet afgestemd op onze pensioen verplichtingen in de loop van de komende tientallen jaren.

RISICO'S

De risico's die het fonds onderkent zijn (a) prijsrisico's, (b) kredietrisico, (c) liquiditeitsrisico, (d) actuariel risico, (e) operationeel risico, (f) uitbestedingsrisico, (g) IT-risico, (h) juridische risico en (i) integriteitsrisico.

a. Prijsrisico

Het prijsrisico is uit te splitsen in een renterisico, valutarisico en marktrisico.

ai. Renterisico Het renterisico is een afgeleide van de rentegevoeligheid van activa en passiva en een belangrijk element voor het mismatchrisico. Onder mismatchrisico wordt verstaan het verschil tussen de rentegevoeligheid van de beleggingen en de verplichtingen. Als de rente stijgt of daalt, heeft dit een effect op de beleggingen en de verplichtingen. Dit heeft gevolgen voor de dekkingsgraad van het fonds en de interest margin van de CHB.

Binnen de binnenlandse vastrentende portefeuille wordt de rente gekoppeld aan de beleningsrente. Het introduceren van een variabele rente als functie van de beleningsrente waarbij tevens een minimum rente voorop wordt vastgesteld draagt bij aan het beheersen van het renterisico. Leningen met een variabele rente leiden tot een kasstroomrente risico. Van de totale leningen per 31 december 2016 ad NAF 1,158,866,000 (2015: NAF 1,149,413,000) had NAF 635,957,000 (2015: NAF 584,495,000) een variabele rente en NAF 522,909,000 (2015: NAF 564,918,000) een vaste rente.

Als op 31 december 2016 de rente op leningen met een variabele rente 10 basispunten hoger/lager zou zijn geweest, met constant gebleven overige variabelen, zou het resultaat boekjaar NAF 635,833 (2015: NAF 606,175) hoger/lager zijn geweest, als gevolg van de hogere/lagere renteopbrengsten op leningen met een variabele rente.

Leningen met een vaste rente leiden tot een reële-waarde renterisico. Dit risico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van veranderingen in de marktrente. Het fonds loopt om de hiernavolgende redenen echter geen reële-waarde renterisico.

Het fonds heeft zowel lokale als buitenlandse leningen met een vaste rente. De binnenlandse markt kenmerkt zich niet door een fluctuatie in vaste rente waardoor het rente-effect op dit deel van de portefeuille niet aanwezig is. Voor de buitenlandse leningen met een vaste rente wordt het effect van een rentedaling direct vertaald in waarde van de leningen. In de op de balans opgenomen waarden buitenlandse leningen is derhalve reeds rekening gehouden met het gevolg van renteveranderingen. De pensioenverplichtingen worden berekend tegen een vaste rekenrente van 4%.

In 2016 was er nog steeds geen liquide markt voor lokale staatsobligaties. De rekenrente van 4% is zodoende op basis van het rekenrentebeleid van APC getoetst aan de rentevergoeding van de huidige vastrentende beleggingen en een veronderstelde herbeleggingsrente. De herbeleggingsrente is hierbij gebaseerd op de (risicovrije) herbeleggingsrente van US staatsobligaties, rekening houdend met de duration van de VPV, en een opslag voor landenrisico van landen met een vergelijkbare credit rating als Curaçao. Uit de toets is gebleken dat de rekenrente van 4% per ultimo 2016 gehandhaafd kan blijven. Het fonds voldoet hiermee aan de door de toezichthouder vastgestelde richtlijnen.

aii. Valutarisico

Door de vreemde valuta beleggingen loopt het fonds valutarisico. Artikel 16 van de landsverordening die voor APC van kracht is, geeft weinig ruimte om het valutarisico actief te beheren. Het is het fonds niet toegestaan in financiële derivaten te beleggen met uitzondering van valutatermijncontracten bij het nastreven van de doelstelling. Het fonds kan de portefeuille tegen directe en indirecte valutarisico dekken door middel van het kopen en / of verkopen van valuta in de valuta markt. Het fonds is niet toegestaan om valutatermijncontracten te kopen of te verkopen voor speculatieve doeleinden of om leverage te creëren. De tegenpartijen voor valutatermijncontracten moeten een minimale rating van "A" hebben zoals omschreven door Standard & Poor's (S&P) of gelijkwaardig. Het fonds zal ook alleen valutakoers risico afdekken in ontwikkelde markten valuta voor zover redelijkerwijs mogelijk en efficiënt is en het fonds zal de valutakoersrisico niet dekken in Emerging markten valuta. Per balansdatum is er sprake van een open vreemde valutapositie in deposito's en liquide middelen ter waarde van NAF 15,921,457 (2015: NAF 24,627,561) welke niet is afgedekt. Er wordt derhalve een valutarisico gelopen.

aiii. Marktrisico

Het fonds loopt koers(prijs)risico over investeringen van het fonds die in de balans als 'Effecten Buitenland' zijn opgenomen. Hieronder vallen aandelen en vastrentende waarden belegd in het buitenland. Deze vastrentende waarden zijn geconditioneerd tot minimaal 'investment grade rating', waardoor de betere debiteuren in de portefeuille worden opgenomen. De aandelen zijn eerste klas aandelen opgenomen in de officiële notering op een van de grote wereldbeurzen.

Als op 31 december 2016 de waarde van de buitenlandse effecten 10% hoger/lager zou zijn geweest, met constant gebleven overige variabelen, zou de dekkingsgraad 2,40% (2015: 3,19%) punten hoger/lager zijn geweest.

Verder valt onder marktrisico ook het concentratierisico. Concentratierisico doet zich voor wanneer een groot deel van het belegd vermogen bij dezelfde partij of categorie is geconcentreerd. Het concentratierisico wordt beheerst door middel van spreiding over verschillende beleggingscategorieën, geografische markten, sectoren en industrietakken alsook door de exposure op afzonderlijke debiteuren te maximaliseren. Voor de binnenlandse portefeuille geldt een sectorenbekleid. Per 31 december 2016 is er voor de binnenlandse portefeuille sprake van concentratierisico bij de beleggingen in Giro Bank N.V. Het betreft 13% van de totale binnenlandse portefeuille. Dit risico wordt beheerst door intensieve afstemming met CBCS over de ontwikkelingen bij Giro Bank N.V. en over het lange termijn beleid voor deze entiteit. Dit laatste aangezien CBCS sinds Giro Bank N.V. onder curatele is gesteld in december 2013 de bewindvoering heeft overgenomen waarbij CBCS heeft aangegeven een dusdanig beleid te voeren ter waarborging van de belangen van de depositohouders. APC wordt periodiek / maandelijks geïnformeerd over de financiële positie van Giro Bank N.V.

b. Kredietrisico

In de beleggingsportefeuille en op niet leningsvorderingen wordt kredietrisico gelopen. Kredietrisico wordt omschreven als het risico dat een tegenpartij niet meer aan haar betalingsverplichtingen kan voldoen, of dat zich een verslechtering van haar financiële situatie voordoet.

Het kredietrisico wordt beheerst door de individuele beleggingen (binnenlandse markt) vooraf te toetsen aan het kredietrisicoclassificatiesysteem van het fonds. Daarna volgt reguliere toetsing van het risico middels o.a. het analyseren van jaarrekeningen en het bijwonen van aandeelhoudersvergaderingen. Ook door het eisen van voldoende zekerheden bij financiering wordt het risico teruggebracht naar een beheersbaar niveau.

Voor hoe het kredietrisico dat in verband met Giro Bank N.V. wordt gelopen, wordt beheerst wordt verwezen naar de paragraaf marktrisico.

c. Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen en/of bezittingen niet tijdig tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds niet aan haar kortlopende verplichtingen kan voldoen.

Bij het beheren van het liquiditeitsrisico wordt uitgegaan van het matching principe. Bij de samenstelling van de vastrentende portefeuille wordt gestreefd naar matching van de cashflow van de portefeuille aan de verplichtingen van het fonds. Door de incurantheid van de lokale vastrentende portefeuille wordt gestreefd naar het optimaliseren van de spreiding naar vervaljaar. Ook worden in dit kader meer annuïteitenleningen verstrekt. De buitenlandse beleggingen zijn zeer liquide.

d. Actuarieel risico

De voorziening pensioenverplichting vertegenwoordigt de waarde van de pensioenverplichtingen van het fonds en kan in de tijd worden weergegeven door middel van een schatting van de toekomstige uitgaande kasstromen. Er bestaat derhalve een verplichtingenrisico. Om dit verplichtingenrisico te kunnen beheren voert APC periodiek Stress testen uit. Het betreffen gevoeligheidsanalyses van de dekkingsgraad voor wijzigingen in de actuariële en economische parameters. De actuariële en economische parameters kunnen de schattingen significant beïnvloeden.

In het geval het fonds, uitgaande van verhoging van prudentie, voor wat betreft haar sterfte uitgangspunten moet overstappen naar een opvolgend meest recent uitgebrachte sterftetafel, zal de dekkingsgraad van het fonds met ongeveer 3% punten dalen. Voor wat betreft de rekenrente, geldt er voor het fonds dat verlaging van de rekenrente met 0,25% punten het gevolg heeft dat de dekkingsgraad van het fonds met ongeveer 3,3% zal dalen.

A middle-aged man with grey hair and a mustache is smiling broadly. He is wearing a light blue, long-sleeved button-down shirt with a small moose logo on the chest pocket. He is leaning on a white railing. On his left wrist, he wears a watch with a blue face and a metal link band. On his right wrist, he wears several bracelets, including a blue beaded one and a silver metal one. The background is a blurred cityscape with buildings and a clear sky.

**"twijfel is het
begin van
wijsheid"**

e. Operationeel risico

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen en menselijke en technische tekortkomingen.

Operationele risico's worden door APC beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties en mensen die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden als interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit van geautomatiseerde systemen, enzovoort. Het fonds is continu doende het risico te monitoren en te verminderen. Versterking van de organisatie en vooral van de interne risicobeheersing is een punt van blijvende bijzondere aandacht. Zo is het fonds bezig om haar organisatiestructuur en interne processen onder de loep te nemen en waar mogelijk direct aan te passen door acties te ondernemen ter optimalisatie van de administratieve organisatie en interne controle (AO/IC). De beschrijvingen van de AO/IC zullen in 2017 worden afgerond waarbij ook de operationele risico's en controle maatregelen betreffende die risico's omschreven zullen zijn. Dit is een zeer belangrijke stap die het fonds neemt omdat dit de basis vormt voor de beheersing van de risico's. De Risk & Compliance manager zal er op toezien dat de procesbeschrijvingen juist en volledig zijn. De IAD zal deze procesbeschrijvingen, met de daarin opgenomen risico's en beheersingsmaatregelen ook gebruiken als basis voor de operationele audits welke ook risk-based uitgevoerd worden. Zowel de werkzaamheden van de Risk & Compliance manager als ook van de IAD dragen bij om de operationele risico's te identificeren, mitigeren en te beheersen.

Ten aanzien van de persoonlijke ontwikkeling van het personeel is het beleid voortgezet dat is gericht op het voorzien in training en coaching (extern of intern) gebaseerd op de individuele behoefte van elk personeelslid of van een groep personeelsleden (b.v. een afdeling).

In 2017 is de documentatie betreffende Business Continuity Management vastgesteld. In 2017 zal de implementatie hiervan tevens plaatsvinden. Zodra dit geïmplementeerd is zullen de risico's als gevolg van calamiteiten die zich kunnen voordoen gemitigeerd worden.

f. Uitbestedingsrisico

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden (al dan niet binnen een groep, al dan niet aan de werkgevers) uitbestede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad. Het pensioenfonds heeft het beheer van de buitenlandse beleggingen uitbesteed aan een aantal externe vermogensbeheerders. De risico's die met dit uitbesteden gepaard gaan, worden preventief beheerst door middel van een intensief selectieproces van de fiduciair vermogensbeheerder. Het risico dat de vermogensbeheerders, die door de fiduciair vermogensbeheerder zijn geselecteerd, buiten de grenzen van het actieve risicobudget opereren, waardoor risico op financieel verlies ontstaat dat groter is dan voorzien wordt beheerst door controle hierop door de fiduciair vermogensbeheerder, de beleggingsorganisatie binnen APC en tevens de global custodian die dit controleert. De global custodian en de beleggingsorganisatie binnen APC belast met de buitenlandse portefeuille controleren tevens of de externe fiduciair vermogensbeheerder blijft voldoen aan de door het pensioenfonds gestelde eisen aan onder meer kwaliteit, deskundigheid en servicegraad. Dit vindt mede plaats door periodiek overleg met de fiduciair vermogensbeheerder en global custodian. Er wordt beoordeeld of de uitbestede

werkzaamheden worden uitgevoerd binnen de beleidsrichtlijnen die APC heeft opgesteld en zijn overeengekomen met de serviceorganisaties. Om zekerheid te verkrijgen over de kwaliteit van de interne beheersing van de bedrijfsprocessen die, voor een deel, zijn uitbesteed aan deze serviceorganisaties wordt een SSAE 16 audit vereist. Deze SSAE 16 audit voorziet, na positieve beoordeling van de situatie bij de serviceorganisatie, in een verklaring dat zekerheid kan worden verschaft over het correct functioneren van de uitbesteede bedrijfsprocessen en dat ten behoeve van de inrichting en werking afdoende risicobeheersingsmaatregelen zijn genomen om incorrecte werking te detecteren en de daarmee gepaard gaande risico's te mitigeren.

g. IT-risico

Het IT-risico is het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT. Het IT-risico wordt door APC onderkend en de maatregelen ter beheersing hiervan zijn vastgelegd in het IT Strategisch plan en het Business Continuity plan. Ten aanzien van IT is APC verder gegaan met uitvoering van het geformuleerd IT strategisch beleid. De AO/IC van IT is grotendeels opnieuw beschreven om deze processen efficiënter te maken, de risico's duidelijk te identificeren en doeltreffende beheersingsmaatregelen voor deze risico's te nemen.

IT beveiliging is voor APC, waar veel met privacy gevoelige klantgegevens gewerkt wordt, een zeer belangrijk aandachtsgebied. Zonder adequate IT beveiliging en controlemaatregelen kan het voorkomen dat het geïmplementeerde beveiligingsniveau onder de verwachtingen ligt en kan deze ook afwijken van algemeen geaccepteerde "best practices". Het voorgaande resulteert in risico's voor APC die onder meer gevolgen kunnen hebben voor de betrouwbaarheid van diens systemen en gegevens, de continuïteit van de systemen/organisatie, als ook voor haar reputatie. Hiernaast wordt er ook vanuit de Centrale Bank in toenemende mate nadruk gelegd op het belang van adequate beveiligingsmaatregelen en dient APC vanuit een compliance perspectief hieraan te voldoen. Daarom zal het informatiebeveiligingsbeleid (gebaseerd op ISO 27002) verder worden geïmplementeerd.

Business Continuity Management is het geheel aan activiteiten dat erop is gericht om de continuïteit van APC te waarborgen. Binnen APC wordt de continuïteit gewaarborgd door een samenhangend stelsel van maatregelen, die zich richten op het voorkomen en herstellen van de gevolgen na een grootschalige disruptie, met als doel de bedrijfsschade te beperken. Het Business Continuity plan is in 2017 afgerond waarbij tevens de nieuwe uitwijklocatie ingericht is en alle medewerkers een training hebben gekregen over het business Continuity plan. De nieuwe uitwijklocatie voorziet in een geheel vernieuwde back-up voorziening waarbij gebruik wordt gemaakt van real-time back ups waardoor het continuïteitsrisico geëlimineerd wordt.

h. Juridische risico

Het juridische risico is het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van de rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn. Het niet voldoen aan de 'wettelijke' richtlijnen brengt een scala van risico met zich mee, waaronder ook reputatierisico. Het pensioenfonds volgt de veranderingen van de wet- en regelgeving en de consequenties daarvan op de voet. Contracten die door APC worden aangegaan worden intern door een jurist gereviseerd alvorens deze worden afgesloten.

i. Integriteitsrisico

Het integriteitsrisico is het risico dat de integriteit van de instelling of het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers danwel van de leiding in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door de instelling opgestelde normen. APC heeft een compliance manual en een gedragscode. In de compliance manual worden onder anderen de verantwoordelijkheden van de directie en de medewerkers van APC beschreven ten opzichte van interne en externe belanghebbenden (klanten, medewerkers, deelgenoten, zakelijke partners en de maatschappij). Het belangrijkste doel van de manual is het waarborgen en handhaven van het vertrouwen in het pensioenfonds door belanghebbenden, alsmede het voorkomen van integriteitsrisico's.

In 2016 is er een compliance training gegeven aan het gehele personeel van APC waarbij de onderwerpen witwassen en terrorismefinanciering besproken zijn. De medewerkers hebben de gedragscode ondertekend in 2017 bij het in dienst treden van nieuw personeel wordt de compliance manual verstrekt en besproken en dient het nieuwe personeelslid akkoord te gaan met de gedragscode zoals opgenomen in de compliance manual. In het kader van het bevorderen van transparantie en good pension fund governance is er tevens een handboek corporate governance opgesteld. In het handboek corporate governance zijn onder andere de inrichting en organisatie van APC beschreven met hierbij de taken en werkwijze van directie en bestuur, het integer handelen van de leden van het bestuur, de directie en andere medebeleidsbepalers, hoe verantwoording wordt afgelegd en wat het beloningsbeleid is. Om het risico dat de reputatie (en mogelijk ook de financiële positie) van de APC wordt beïnvloed als gevolg van het door de APC bewust of onbewust faciliteren van of betrokkenheid hebben bij financiering van terrorisme of andere zaken waarmee het fonds niet geassocieerd wilt worden maakt het fonds gebruik van de Environmental, Social en Governance (ESG) richtlijnen bij het aangaan van een belegging en vindt hier ook periodieke toetsing op plaats.

8. VOORUITZICHTEN VAN APC

In de jaren 2017 en 2018 zal APC de volgende doelen nastreven:

- Het beheer van meerdere pensioenregelingen en het aanbieden van meerdere pensioenproducten conform de gestelde randvoorwaarden van APC.
- Het profileren van APC als “excited about the future”! In 2016 is APC begonnen met de “re-branding” van haar logo. APC streeft ernaar om deze “re-branding strategie” volledig te hebben geïmplementeerd in 2017.
- Het vergroten van het aantal investment opportunity's op de lokale markt (onroerende goederen) t.b.v. de implementatie van de strategische asset allocatie. Om de specifieke mix te kunnen realiseren is het van belang om het aantal binnenlandse beleggingen te verhogen. Gezien de huidige beperking van APC en de grenzen van de lokale markt voor wat betreft de investeringsmogelijkheden, is het van belang samenwerkingen met strategische partners in te zetten. Hiernaast, overweegt APC haar participatie in beleggingsfondsen te vergroten.
- Het vergroten van de flexibiliteit, diversificatie van de beleggingsportfolio t.b.v. implementatie van de strategische asset allocatie. De huidige regelingen beperken APC met betrekking tot buitenlandse investeringen. Om de strategische mix te kunnen behalen, is het essentieel om de buitenlandse beleggingen te vergroten. Om dit te kunnen realiseren is de aanpassing van artikel 16 noodzakelijk. Belangrijk is hierbij om de structurele voortgang van de buitenlandse investeringen te monitoren.

“wie angst heeft voor de toekomst beperkt zichzelf”

9. UITTREKSEL UIT DE JAARREKENING 2016 VAN DE APC GROEP

GECONSOLIDEERDE BALANS PER 31 DECEMBER 2016 NA RESULTAATBESTEMMING

	31 december 2016	31 december 2015
<i>(in duizenden NAf)</i>		
ACTIVA		
Vaste Activa		
Financiële Vaste Activa	1,560,404	1,655,974 *
Immateriële Vaste Activa	7,405	6,231 *
Materiële Vaste Activa	15,447	12,450 *
Totaal Vaste Activa	1,583,256	1,674,655
Vlottende Activa		
Financiële Activa	2,661,752	2,508,772 *
Vorderingen	180,910	156,214 *
Liquide Middelen	218,531	197,378
Totaal Vlottende Activa	3,061,193	2,862,364
TOTAAL ACTIVA	4,644,449	4,537,019 **
PASSIVA		
Groepsvermogen	51,779	(24,808)
Aandeel derden	3,750	3,479
Voorziening voor pensioenverplichting	4,435,004	4,393,692
Overige voorzieningen	10,231	10,230
Langlopende schulden	40,000	40,000 *
Kortlopende schulden	103,685	114,426 *
TOTAAL PASSIVA	4,644,449	4,537,019 **

*Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van de jaarrekening 2015 aangepast.

**Balanstotaal is gewijzigd als gevolg van presentatie doeleinden c.q. re-classificaties ten opzichte van 2015.

GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN 2016

	2016	2015
<i>(in duizenden NAf)</i>		
BATEN		
Pensioenbijdragen	96,084	112,944
Opbrengst uit Financiële Vaste Activa	243,711	85,499
Interest	3,415	2,614
Overige inkomsten	677	649
TOTAAL BATEN	343,887	201,707
LASTEN		
Pensioenuitkeringen	196,036	188,544
Beheerskosten	22,515	23,599
Interestlasten	1,816	2,040 *
Toevoeging aan voorziening voor:		
- Pensioenverplichting	41,312	(27,326)
- Dubieuze debiteuren	5,349	15,669
- Duurtetoeslag en VUT	1	(377) *
Diverse baten en lasten	0	32,345
TOTAAL LASTEN	267,029	234,494
Resultaat voor belasting	76,858	(32,787)
Winstbelasting	0	(558)
Dotatie voorziening latente belasting	0	(37)
Resultaat boekjaar	76,858	(32,192)
Aandeel derden	(271)	(123)
TOEVOEGING AAN VRIJ VERMOGEN	76,587	(32,315) *

* Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van de jaarrekening 2015 aangepast.

GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT 2016

	2016	2015
<i>(in duizenden NAf)</i>		
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen pensioenpremies	79,961	97,671
Ontvangen VUT-uitkeringen	13,872	15,823
Ontvangen Duurtetoeslag	116,622	99,054
Ontvangen uitgekeerde AOV uitkeringen	63,908	63,724 *
Ontvangen buitengewone Bijdragen van Rechts Opvolgers	225	0
Ontvangen Compensaties	930	0
Ontvangen uhv Vaste Verrekenkoersregeling	2,946	4,599 *
Betaald aan pensioenuitkeringen	(194,397)	(188,544)
Betaald aan VUT-uitkeringen	(15,054)	(16,512)
Betaald aan Duurtetoeslag	(131,597)	(112,085)
Betaald aan Compensaties	(1,523)	0
Betaald aan AOV uitkeringen	(56,104)	(54,211) *
Betaalde pensioenuitvoerings- en administratiekosten	(21,183)	(22,897) *
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten	(141,395)	(113,379)
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Inkomsten uit beleggingsactiviteiten	3,212,441	2,921,378
Uitgaven uit beleggingsactiviteiten	(3,048,738)	(2,941,899) *
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten	163,703	(20,521)
Overige ontvangsten en uitgaven	(1,155)	6,754
Netto kasstroom (mutatie Liquide Middelen)	21,153	(127,146)
Stand Liquide Middelen per 1 januari	197,378	324,524
Correctie voorgaand jaar	0	0
STAND LIQUIDE MIDDELEN PER 31 DECEMBER	218,531	197,378

* Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van de jaarrekening 2015 aangepast.

OVERZICHT FINANCIËLE INSTRUMENTEN CONFORM RJ290

In onderstaande tabel worden de financiële instrumenten gepresenteerd conform RJ 290. Tevens wordt de vergelijking met de indeling conform deze jaarrekening inzichtelijk gemaakt.

Categorie/Type financieel instrument	Presentatie JRK APC	Saldo per 31.12.2016	Vaste activa	Vlottende activa	Saldo per 31.12.2015
Handelsportefeuille (actief en passief)	Effecten Buitenland	2,293,178	-	2,293,178	2,169,296
Gekochte leningen en obligaties					
Agentschap Nederland obligaties	Effecten Binnenland	61,070	27,468	33,602	96,888
Overige obligaties	Effecten Binnenland	39,823	14,266	25,557	49,461
Verstreckte leningen en overige vorderingen					
Leningen op basis van Onderpand	Leningen	655,274	593,416	61,858	618,629
Onderhandse leningen	Leningen	20,076	18,192	1,885	23,693
Overheidsleningen	Leningen	483,246	458,099	25,147	506,800
Leningen aan Deelnemingen	Leningen aan Deelnemingen	3,944	3,892	52	3,865
Huurkoop	Leningen	271	245	26	291
Deposito's	Effecten Binnenland	561,787	341,607	220,179	595,668
Overige vorderingen	Vorderingen	180,910	-	180,910	156,214
Investerings in Eigen Vermogen Instrumenten (niet beursgenoteerd)					
Overige lokale beleggingen	Effecten Binnenland	20,886	20,886	-	20,494
Liquide Middelen	Liquide Middelen	218,531	-	218,531	197,378
Overige financiële verplichtingen					
	Langlopende schulden	45,000	40,000	5,000	47,000
	Kortlopende schulden	98,685	-	98,685	107,426

Per ultimo boekjaar had APC een bedrag van circa Naf 255 miljoen aan geplaatste deposito's bij Girobank N.V. De directie van APC heeft op basis van de huidige feiten en omstandigheden deze deposito's gewaardeerd tegen hun nominale waarde. Toekomstige wijzigingen in omstandigheden en uitgangspunten kunnen risico's met zich meebrengen ten aanzien van de huidige waardering van deze deposito's.

TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE BALANS EN DE GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

ALGEMENE GRONDSLAGEN

Het "Uittreksel uit jaarrekening 2016 van de APC Groep" is een samenvatting van de Geconsolideerde Jaarrekening 2016 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. De Geconsolideerde Jaarrekening 2016 van Algemeen Pensioenfonds van Curacao waarvan het "Uittreksel uit de jaarrekening 2016" een samenvatting is, is opgesteld in overeenstemming in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor waardering van de activa en de passiva en methoden van resultaatbepaling waaronder de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), met uitzondering van RJ 610, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving. RJ 610 sluit aan op de in de Nederlandse Pensioenwet en de hieraan gerelateerde Algemene Maatregelen van Bestuur opgenomen nadere voorschriften inzake verantwoording en grondslagen voor waardering door Pensioenfondsen. Aangezien APC haar zetel heeft op Curaçao is er voor gekozen om RJ 610 niet toe te passen omdat dit strijdig kan zijn met de lokale regelgeving en de situatie op Curaçao anders is dan in Nederland.

De onderstaande toelichtingen zijn een samenvatting van de toelichtingen opgenomen in de Geconsolideerde Jaarrekening 2016 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

Het "Uittreksel uit de jaarrekening 2016 van de APC Groep" en daarbij behorende toelichtingen zijn ontleend aan de geconsolideerde jaarrekening 2016 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

Verwerking

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de onderneming zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans als een transactie (met betrekking tot het actief of de verplichting) niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting.

Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat de directie van APC zich over verschillende zaken een oordeel vormt en dat de directie schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Achteraf kan blijken dat de gehanteerde waarde afwijkt van de feitelijke waarde. Dit is met name het geval bij het bepalen van de voorziening pensioenverplichtingen en waardering van niet beursgenoteerde beleggingen en de deposito's van Giro Bank N.V. specifiek. Toekomstige wijzigingen in omstandigheden en uitgangspunten met betrekking tot Giro Bank N.V. kunnen een risico met zich meebrengen ten aanzien van de huidige waardering van deze deposito's. Indien het voor het geven van het vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningpost.

Salderingen

Een financieel actief en een financiële verplichting worden uitsluitend gesaldeerd als het nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Continuïteit

Het bestuur vindt het gerechtvaardigd om voor de waarderingsgrondslagen het continuïteit principe te hanteren. De in de onderhavige jaarrekening gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn dan ook gebaseerd op de veronderstelling van continuïteit van de vennootschap.

De waarderingsgrondslagen zijn hieronder weergegeven. De gehanteerde waarderingsgrondslagen zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaand jaar, tenzij anders aangegeven.

Grondslagen voor consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens van APC opgenomen, samen met haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft. Groepsmaatschappijen zijn rechtspersonen waarin APC direct of indirect overheersende zeggenschap kan uitoefenen doordat zij beschikt over de meerderheid van de stemrechten of op enig andere wijze de financiële en operationele activiteiten kan beheersen. Hierbij wordt tevens rekening gehouden met potentiële stemrechten die direct kunnen worden uitgeoefend op balansdatum.

De groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft, worden voor 100% in de consolidatie betrokken. Het aandeel van derden in het groepsvermogen en in het groepsresultaat wordt afzonderlijk vermeld.

Intercompany-transacties, intercompany-winsten en onderlinge vorderingen en schulden tussen groepsmaatschappijen en andere in de consolidatie opgenomen rechtspersonen worden geëlimineerd, voor zover de resultaten niet door transacties met derden buiten APC zijn gerealiseerd. Ongerealiseerde verliezen op intercompany-transacties worden ook geëlimineerd tenzij er sprake is van een bijzondere waardevermindering. Waarderingsgrondslagen van groepsmaatschappijen en andere in de consolidatie opgenomen rechtspersonen zijn waar nodig gewijzigd om aansluiting te krijgen bij de geldende waarderingsgrondslagen voor APC.

In de geconsolideerde jaarrekening van APC is opgenomen:

Centrale Hypotheek Bank N.V. (CHB), gehouden belang: 93,33%

De vennootschap is gevestigd op Curaçao aan de Schouburgweg 26. Het statutaire doel van de vennootschap is het ter leen verstrekken van geld onder hypothecair verband, het ter leen opnemen van gelden tegen uitgifte van pandbrieven of schuldbekentenissen, het verkrijgen en vervreemden van onroerende goederen en het verlenen van bemiddeling bij het sluiten van verzekeringen. CHB oefent haar bedrijf uit op Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Kasstromen in vreemde valuta zijn omgerekend tegen de gemiddelde koers. Ontvangen en betaalde rente en ontvangen dividenden zijn opgenomen onder de kasstroom uit beleggingsactiviteiten.

Verbonden partijen

Als verbonden partijen worden aangemerkt alle rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook de bestuursleden, directieleden, andere sleutelfunctionarissen in het Management van APC en nauwe verwanten zijn verbonden partijen. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Vreemde valuta en functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in Antilliaanse Guldens (NAf), zijnde de functionele en presentatievaluta van APC.

Afrondingen

In onderhavige jaarrekening kunnen er in de balans en de staat van baten en lasten en de bijbehorende toelichtingen afrondingsverschillen voorkomen.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen intern vastgestelde standaardkoersen, welke op kwartaalbasis worden aangepast aan de marktkoersen. Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de rekening van baten en lasten.

**“de toekomst
begint nu”**

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Vastgoed beleggingen

APC heeft ervoor gekozen om de vastgoedbeleggingen te waarderen tegen historische kosten. De eerste waardering geschiedt tegen de verkrijgingsprijs, inclusief de transactiekosten. Uitgaven na eerste verwerking worden geactiveerd, indien het waarschijnlijk is dat toekomstige economische voordelen boven het oorspronkelijk vastgestelde niveau, als gevolg van de desbetreffende uitgaven, zullen komen. Alle overige uitgaven na eerste verwerking worden als kosten verwerkt in de periode waarin zij zich voordoen.

Inzake gebouwen en woonhuizen wordt jaarlijks 2,5% van de aanschaffings- of verkrijgingswaarde afgeschreven. Op onbebouwde terreinen wordt niet afgeschreven. Voorts wordt de boekwaarde vermindert met noodzakelijk geachte afboekingen gebaseerd op duurzame waardeverminderingen wegens lagere taxatiewaarde. Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het bedrag hiervan bepaald volgens de kostprijs of lagere marktwaarde methode. Hiertoe worden de vastgoedbeleggingen periodiek, en wel 1 keer in de 3 jaren, door een beëdigd makelaar getaxeerd. Indien de taxatiewaarde lager is dan de boekwaarde wordt deze lagere waarde als balanswaarde aangehouden. De vastgoedbeleggingen van APC zijn in 2016 getaxeerd.

Vastgoed beleggingen direct voor verkoop beschikbaar

De voorraden - direct voor verkoop beschikbare vastgoedbeleggingen - betreffen woningen en terreinen van de deelneming CHB van ex-hypothekgevers die bij veiling ingekocht zijn. De woonhuizen en terreinen zijn gewaardeerd tegen de geschatte marktwaarde, welke waarde gebaseerd is op de waarde volgens het taxatierapport.

Deelnemingen

Deelnemingen waarin invloed van betekenis kan worden uitgeoefend worden gewaardeerd volgens de nettovermogenswaardemethode. Wanneer 20% of meer van de stemrechten uitgebracht kan worden, wordt ervan uitgegaan dat er invloed van betekenis is. De nettovermogenswaarde wordt berekend volgens de grondslagen die gelden voor deze jaarrekening; voor deelnemingen waarvan onvoldoende gegevens beschikbaar zijn voor aanpassing aan deze grondslagen, wordt uitgegaan van de waarderinggrondslagen van de desbetreffende deelneming. Indien de waardering van een deelneming volgens de nettovermogenswaarde negatief is, wordt deze op nihil gewaardeerd. Indien en voor zover APC in deze situatie geheel of gedeeltelijk in staat voor de schulden van de deelneming, dan wel het stellige voornemen heeft de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt een voorziening getroffen. Deelnemingen waarop geen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs en worden aangemerkt als financiële instrumenten.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten belegging in effecten (aandelen, participaties en obligaties) handels- en overige vorderingen, liquide middelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, handelsschulden en overige te betalen posten. Voor de presentatie van de financiële instrumenten conform RJ 290 c.q. vergelijking hiervan met de presentatie conform deze jaarrekening wordt verwezen naar Hoofdstuk 9.

Leningen / Verstrekte leningen en overige vorderingen

De onder financiële vaste activa opgenomen leningen worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde onder aftrek van transactiekosten (indien materieel). Leningen worden opgenomen op het moment dat zij worden gefinancierd en worden niet langer opgenomen op het moment dat zij worden afgewikkeld. Bij de waardering wordt rekening gehouden met eventuele waardeverminderingen. Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het bedrag bepaald als het verschil tussen de boekwaarde van het actief en de best mogelijke schatting van de toekomstige kasstromen, contant gemaakt tegen de effectieve rentevoet van de leningen zoals die is bepaald bij de eerste verwerking.

Leningen aan deelnemingen

De onder financiële vaste activa opgenomen leningen aan deelnemingen worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde onder aftrek van transactiekosten (indien materieel). Vervolgens worden deze leningen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Bij de waardering wordt rekening gehouden met eventuele waardeverminderingen. Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het bedrag bepaald als het verschil tussen de boekwaarde van het actief en de best mogelijke schatting van de toekomstige kasstromen, contant gemaakt tegen de effectieve rentevoet van de leningen aan deelnemingen zoals die is bepaald bij de eerste verwerking.

Vorderingen

De vorderingen worden bij de eerste waardering opgenomen tegen reële waarde. Bij de vervolgwwaardering worden de vorderingen opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs, rekening houdend met eventuele waardevermindering.

Voor de vorderingen uit hoofde van Pensioenbijdragen en VUT uitkeringen geldt dat de Overheid, uitgaande van artikel 72 van de Plvo, mede aansprakelijk is voor de uitstaande schulden van onder andere de rechtspersonen die op grond van artikel 5 van de Plvo een aanwijzing hebben gekregen.

Voor alle andere in artikel 4 opgesomde instellingen is de Overheid niet mede aansprakelijk voor de betaling van de premiebijdragen.

Effecten

Effecten worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Vervolgens worden onder financiële vaste activa opgenomen effecten die:

- geen onderdeel zijn van de handelsportefeuille
- tot einde looptijd worden aangehouden.

Effecten die onderdeel zijn van de handelsportefeuille worden gewaardeerd tegen reële waarde. Waardeveranderingen worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt. Reële waarden worden ontleend aan genoteerde marktprijzen in liquide markten, mits deze beschikbaar zijn.

Indien er geen actieve markt is of genoteerde marktprijzen niet beschikbaar zijn, wordt de reële waarde geschat aan de hand van een verscheidenheid van waarderingstechnieken, waaronder contante-waardemethoden en andere prijsbepalingsmodellen. De in prijsbepalingsmethoden gehanteerde gegevens zijn afkomstig van betrouwbare externe bronnen. Bij toepassing van een contante-waarde methode worden de geschatte toekomstige kasstromen gebaseerd op de beste schattingen van het Management.

De bij deze methode gehanteerde disconteringsvoet is een markt gerelateerde voet per balansdatum voor instrumenten met vergelijkbare voorwaarden. De reële waarden worden aangepast voor de kredietkwaliteit van het instrument.

Effecten (kapitaalbelangen, deelnemingen zonder invloed van betekenis en participaties) worden vervolgens gewaardeerd tegen kostprijs. Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt deze in de staat van baten en lasten verwerkt.

Gekochte, rentedragende effecten die tot het einde van de looptijd worden aangehouden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het bedrag verwerkt in de staat van baten en lasten.

Effecten als onderdeel van de vlottende activa hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Transactiekosten die zijn toe te rekenen aan effecten die na de eerste verwerking worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van de waardeveranderingen via de staat van baten en lasten, worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt. Bij verkoop van de effecten aan een derde of door opname in de effectieve rente (in geval van een rentedragend actief) worden de transactiekosten in de staat van baten en lasten verwerkt.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De liquide middelen bestaan uit banksaldi en direct opvraagbare deposito's bij banken. Onder de buitenlandse banken wordt tevens een bedrag opgenomen welk bedrag door de buitenlandse brokers als 'Call money' wordt aangehouden.

Bijzondere waardeverminderingen van financiële activa

APC beoordeelt op elke balansdatum of er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardevermindering van een financieel actief of een groep financiële activa. Een financieel actief of een groep financiële activa heeft een bijzondere waardevermindering ondergaan indien er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardevermindering als gevolg van een of meer gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan na de eerste opname van het actief en vóór de balansdatum (een 'tot verlies leidende gebeurtenis') en een dergelijke gebeurtenis een nadelig effect heeft op de geschatte toekomstige kasstromen uit het financieel actief of de groep financiële activa. Uitsluitend als en voor zover dit het geval is, wordt er een bijzonder waardeverminderingverlies opgenomen als last in de staat van baten en lasten.

Langlopende schulden

De eerste verwerking van langlopende leningen geschiedt tegen het verkregen bedrag onder aftrek van gemaakte transactiekosten. Na eerste verwerking worden langlopende leningen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Kortlopende schulden

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Deze worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

Immateriële vaste activa

De Immateriële vaste activa, zijnde geactiveerde investeringen in applicatiesystemen, worden bij verwerving opgenomen tegen kostprijs. De waardering na eerste verwerking vindt plaats tegen kostprijs, onder aftrek van afschrijvingen. De afschrijvingspercentages zijn 20% en 25%. Afschrijving op immateriële vaste activa geschiedt volgens de lineaire methode.

Materiële vaste activa

De Materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen kostprijs, en wel de verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten onder aftrek van lineaire afschrijvingen (categorie bedrijfsgebouwen 2,5%, airco 10%, liftinstallatie 10%, computer 25% en overige vaste activa 10%) op basis van de verwachte levensduur, rekening houdend met de restwaarde. De waardering na eerste verwerking geschiedt conform het kostprijsmodel.

Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op balanswaarde worden verwacht. Er is sprake van een bijzondere waardevermindering wanneer de realiseerbare waarde lager is dan de boekwaarde. Tevens kent APC materiele vaste activa in ontwikkeling waar nog niet over wordt afgeschreven.

Beleggingsreserve

Het fonds houdt een beleggingsreserve aan ten behoeve van de beleggingen die op actuele waarde worden gewaardeerd. De beleggingsreserve wordt gedefinieerd als een deel van het eigen vermogen van het fonds, bestemd voor het opvangen van negatieve waardeveranderingen van de beleggingen.

De beleggingsreserve geldt als buffer om waardebepalingen in de beleggingsportefeuille op te vangen. Met ingang van het boekjaar 2002 wordt op deze reserve jaarlijks het verschil tussen normatief rendement van 5% en de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeverschillen gemuteerd. Voor de beleggingsreserve gelden de maxima, mits het resultaat het toelaat: 20% van de marktwaarde van de aandelenportefeuille ultimo boekjaar en 5% van de marktwaarde van de obligatieportefeuille, anders geldt het beschikbare resultaat als maximum.

Voorziening voor pensioenverplichtingen (VPV)

De VPV heeft een langlopend karakter. De VPV dekt het pensioen voor de actieve deelgenoten, gewezen deelgenoten, pensioentrekkenden (ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en invaliden pensioen). Voor de waardering van de voorziening voor pensioenverplichtingen wordt uitgegaan van de volgende veronderstellingen:

“wie kijkt naar het verleden, staat met de rug naar de toekomst.”

Berekeningsmethode

De VPV is gelijk aan de actuariële contante waarde per 31 december 2016 van de tot en met die datum opgebouwde pensioenaanspraken c.q. toegekende pensioenrechten. De VPV wordt vastgesteld met inachtneming van de actuariële grondslagen en veronderstellingen zoals hierna omschreven.

Overlevingstafels

- Voor mannen de tafel GBM 2000-2005, met één jaar leeftijdsterugstelling;
- Voor vrouwen de tafel GBV 2000-2005, met twee jaren leeftijdsterugstelling;
- De wezen sterfte is verwaarloosd.

Ter dekking van de verwachte toekomstige stijging van de levensverwachting is een opslag van 3% op de VPV meegenomen.

Interest

Vaste rekenrente is 4%. Voor de berekening van de voorziening voor pensioenverplichtingen wordt een vaste rekenrente gehanteerd. Deze rekenrente dient zo veel als mogelijk een reflectie te zijn van het verwachte rendementspercentage dat het belegd pensioenvermogen in de toekomst zal opbrengen. De hoogte van deze vaste rekenrente wordt jaarlijks beoordeeld op aanvaardbaarheid.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen wordt verondersteld tot leeftijd 21 te worden uitgekeerd. Indien de wees ouder is dan 21 jaar en nog studeert, zal tot 25 jaar worden uitgekeerd.

Gehuwdheid / Partnerfrequenties

- *Actieve deelnemers* Er wordt verondersteld dat alle actieve deelnemers voor de pensioendatum gehuwd zijn en tot deze datum gehuwd zullen blijven.
- *Gewezen deelnemers* Er wordt verondersteld dat alle gewezen deelnemers voor de pensioendatum gehuwd zijn en tot deze datum gehuwd zullen blijven.
- *Gepensioneerde deelnemers* Voor gepensioneerde deelnemers wordt de werkelijke burgerlijke staat gebruikt. Er wordt gereserveerd op basis van het bepaalde partner systeem.

Hertrouwkansen

Met hertrouwkansen is geen rekening gehouden.

Leeftijdsverschil voor partnerpensioen

- *Actieve en gewezen deelnemers* De mannelijke deelgenoten zijn 3 jaar ouder verondersteld dan hun partner en de vrouwelijke deelgenoten zijn 3 jaar jonger verondersteld dan hun partner.
- *Gepensioneerde deelnemers* Voor gepensioneerde deelnemers wordt het werkelijke leeftijdsverschil in jaren gehanteerd.

Kosten

Ter dekking van de uitbetalingskosten zijn de netto koopsommen met 2% verhoogd.

Leeftijd en duren

Er wordt verondersteld dat alle deelnemers en overige belanghebbenden zijn geboren op de eerste dag van de maand samenvallend met of volgend op de daadwerkelijke geboortemaand.

Driemaands slotuitkering smartengeld

Voor actieve, gewezen en gepensioneerde deelnemers wordt de slotuitkering gewaardeerd op actuariële factoren.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

- *Pensioenopbouw* De pensioenopbouw wordt aan de periode toegerekend waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt. Uitzondering hierop is de zogeheten diensttijddoortelling van de pensioenopbouw in geval van arbeidsongeschiktheid en overlijden. De last voor deze toekomstige pensioenopbouw wordt ineens genomen in het jaar waarin de deelnemer arbeidsongeschikt wordt of overlijdt.
- *Interesttoevoeging* De interesttoevoeging vindt plaats op basis van de nominale rente met een looptijd van 1 jaar zoals door het APC is bepaald voor het lopende jaar. De rente wordt over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar berekend. Het rentepercentage bedraagt gedurende het boekjaar 2016 4% (2015: 4%).
- *Onttrekking voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer* De vrijval uit de voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de pensioenuitkeringen en kosten bij de berekening van deze voorziening waren voorzien.
- *Wijziging actuariële grondslagen* Het effect van de aanpassing van de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode bepaald en in de staat van baten en lasten opgenomen.
- *Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen* Deze worden aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Voorziening DT / VUT / Compensaties personeel

De Duurtetoeslag / VUT / Compensaties voorziening voor het personeel is gebaseerd op afspraken zoals vastgelegd in de pensioenregeling. De berekening van deze voorziening is een actuariële berekening waarbij de methoden en waarderingsgrondslagen, met uitzondering van de vervroegde pensionering, overeenkomstig zijn aan die van de voorziening pensioenverplichting.

Opbrengsten en kosten

Opbrengsten en kosten in andere valuta dan NAF zijn omgerekend tegen intern vastgestelde standaardkoersen, welke op kwartaalbasis worden aangepast aan de marktkoersen.

Pensioenbijdragen

De pensioenbijdragen worden verwerkt in het jaar van verwerking van de schriftelijke mededelingen door de werkgeversorganisaties aangaande aanstellingen, bevorderingen, periodieken en uitdiensttreding.

Inkoopsommen

Inkoopsommen van vóór indiensttreding worden verwerkt in het jaar van verwerking van de inkoopbesluiten. De inkoopsommen worden middels een inhouding van 10% van de bijdragegrondslag maandelijks op het inkomen van de deelnemers ingehouden.

Bijdrage grondslag

Voor de pensioenregeling worden zowel bijdragen door deelgenoten als bijdragen door de werkgevers betaald. De totale bijdrage bedraagt op grond van de Pensioenlandsverordening 18% (2015: 22%) van de bijdragegrondslagen. De bijdragegrondslag is gedefinieerd als het ambtelijk inkomen voor dat jaar.

De deelgenoten zijn per jaar een eigen bijdrage in de kosten van de pensioenregeling verschuldigd. De bijdrage van de deelgenoten in de pensioenregeling bedraagt 6% van de bijdragegrondslag verminderd met de franchise (werknemersdeel). Dit deel wordt door de werkgever ingehouden op de inkomsten van de overheidsdienaar. Het verschil tussen de totale bijdrage en de eigen bijdrage (12%) vormt de aanvullingsbijdrage (werkgeversdeel). Verder zijn door de deelgenoten extra bijdragen verschuldigd over vervulde diensttijd vóór de aanvang van het deelgenootschap mits zij deze diensttijd hebben ingekocht.

Dividendopbrengsten

Dividendopbrengsten uit de beleggingen in aandelen worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Intrestopbrengsten

Intrestopbrengsten uit obligaties worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenregeling personeel

De werknemers van APC groep zijn aangesloten bij de pensioenregeling van het fonds. De premies worden verantwoord als personeelskosten zodra deze verschuldigd zijn. Vooruitbetaalde premies worden opgenomen als overlopende activa indien dit tot een terug storting leidt of tot een vermindering van toekomstige betalingen. Nog niet betaalde premies worden als verplichting op de balans opgenomen. Er zijn naast het vormen van een voorziening voor Duurtetoeslag en Vut-uitkeringen op dit moment geen bestaande verplichtingen (anders dan de te betalen premies) jegens de pensioenuitvoerder en/of werknemers waarvoor een voorziening moet worden opgenomen zoals het verrichten van extra betalingen of herstellpremie als gevolg van een lage dekkingsgraad van het pensioenfonds.

Belastingen

APC is conform de Landsverordening Winstbelasting artikel 1 lid 2c, vrijgesteld van belastingen. De opgenomen belasting in de geconsolideerde jaarrekening betreft de belasting van de geconsolideerde deelneming CHB en betreft te betalen winstbelasting waar er nog geen zekerheid over bestaat. CHB is bezig met een uitzoekwerk ten einde de betaling te verrichten. CHB heeft met ingang van 1 januari 2015 de status van transparante vennootschap verkregen en is vrijgesteld van winstbelasting.

Veranderingen in presentatie in de jaarrekening en bijbehorende toelichtingen

In 2016 heeft APC aanpassingen doorgevoerd in de presentatie van de jaarrekening en bijbehorende toelichtingen. Indien relevant zijn de vergelijkende cijfers dienovereenkomstig aangepast. De voornaamste wijzigingen betreffen:

- Re-classificatie van de Vastgoed beleggingen voor eigen gebruik van Vastgoed beleggingen naar Materiële Vaste Activa.
- Re-classificatie van de Lening op basis van onderpand ASKA van Leningen naar Leningen aan Deelnemingen.
- Re-classificatie van de geactiveerde applicaties / systemen van Materiële Vaste Activa naar Immateriële Vaste Activa.
- Re-classificatie van de negatieve vorderingen bij de vorderingscategorieën Pensioenbijdragen, Duurtetoelagen en VUT-uitkeringen naar Overige schulden en overlopende passiva.
- Opnemen van een aparte vorderingscategorie voor de vordering op voormalig Land Nederlandse Antillen. Betreft re-classificatie van de vorderingscategorieën Pensioenbijdragen, Duurtetoelagen en VUT-uitkeringen naar Vordering op Land Nederlandse Antillen.
- Re-classificatie van een gedeelte van de Leningen Kredietinstelling van Langlopende schulden naar Kortlopende schulden.
- Re-classificatie van de Te betalen winstbelasting van Overige schulden en overlopende passiva naar Langlopende schulden.

**"wie wenst of
hoopt, leeft al in
de toekomst"**

Actuariële verklaring

Opdracht

Door het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring over het boekjaar 2016.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de voorziening pensioenverplichtingen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de voorziening pensioenverplichtingen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 22.000.

Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 1.100 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

De voorziening pensioenverplichtingen toereikend is vastgesteld;

De reguliere premieinkomsten toereikend zijn;

Het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Met inachtneming van het voorafgaande en het navolgende verklaar ik dat naar mijn overtuiging de voorziening pensioenverplichtingen, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, toereikend zijn vastgesteld.

Ik onderschrijf de conclusie dat per eind 2016 een rekenrente van 4,0% gehanteerd kan worden. Wel benadruk ik het belang van jaarlijkse toetsing van de houdbaarheid van de rekenrente.

De ontvangen premie is voldoende om de toegekende aanspraken in 2016 te financieren. Tevens is de opslag voor kosten in de premie voldoende ter dekking van de werkelijke uitvoeringskosten.

Het vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum voldoende ter dekking van de voorziening pensioenverplichtingen, er is echter geen buffer aanwezig ter dekking van de algemene risico's en de beleggingsrisico's.

De financiële positie van het fonds is, mede gezien het uitgangspunt van de minimaal te bereiken dekkingsgraad zoals vastgelegd in de actuariële en bedrijfstechnische nota van het pensioenfonds, hiermee onvoldoende.

Amsterdam, 30 juni 2017

drs. R.T. Schilder AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

KPMG Accountants B.V.

Emancipatie Boulevard Dominico F. "Dori" Martina 18
Postbus 3082
Willemstad
Curaçao

Telefoon

Telefax

Internet

+599-9 732 5100

+599-9 737 5588

www.kpmg.com/dutchcaribbean

Het Bestuur van
Algemeen Pensioenfonds van Curaçao

Onze ref 17/07-014

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Verklaring over de in het geconsolideerd jaarverslag opgenomen samengevatte jaarrekening 2016

Ons oordeel

De in het geconsolideerd jaarverslag 2016 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (hierna "APC") opgenomen samengevatte jaarrekening over 2016 (hierna "Uittreksel uit de jaarrekening 2016 van de APC Groep"), bestaande uit de geconsolideerde balans per 31 december 2016, de geconsolideerde staat van baten en lasten 2016, het geconsolideerd kasstroomoverzicht 2016 en de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen (pagina's 41 tot en met 55), is ontleend aan de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2016 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

Naar ons oordeel is het betreffende "Uittreksel uit de jaarrekening 2016 van de APC Groep", in alle van materieel belang zijnde aspecten consistent met de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2016 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao op basis van de grondslagen zoals beschreven in de toelichting.

Uittreksel uit de Jaarrekening 2016 van de APC Groep

Het "Uittreksel uit jaarrekening 2016 van de APC Groep" bevat niet alle toelichtingen die zijn vereist op basis van toepassing van in Nederland algemeen aanvaarde Richtlijnen voor Jaarverslaggeving, met uitzondering van RJ 610, zoals toegelicht in de algemene grondslagen. Het kennisnemen van de samengevatte jaarrekening kan derhalve niet in de plaats treden van het kennisnemen van de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2016 van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao en onze controleverklaring daarbij met een onverplicht toelichtende paragraaf. Het "Uittreksel uit de jaarrekening 2016 van de APC Groep" en de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2016 bevatten geen weergave van gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden sinds de datum van onze controleverklaring van 30 juni 2017.

De gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening en onze controleverklaring daarbij

Wij hebben een goedkeurend oordeel verstrekt bij de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2016 van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao in onze controleverklaring van 30 juni 2017. In onze controleverklaring van 30 juni 2017 hebben wij aandacht gevestigd op toelichtingen in de geconsolideerde jaarrekening 2016 ten aanzien van de omstandigheden en uitgangspunten inzake de waardering van deposito's geplaatst bij de Girobank N.V. per ultimo boekjaar 2016. Toekomstige wijzigingen in omstandigheden en uitgangspunten kunnen risico's met zich meebrengen ten aanzien van de huidige waardering van deze deposito's. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verantwoordelijkheden van de Directie en het Bestuur voor het "Uittreksel uit de jaarrekening 2016 van de APC groep"

De Directie is verantwoordelijk voor het opstellen van het "Uittreksel uit de jaarrekening 2016 van de APC Groep" op basis van de grondslagen zoals beschreven in de toelichting.

Het Bestuur is verantwoordelijk voor het uitvoeren van toezicht op het proces van opstellen van het "Uittreksel uit de jaarrekening 2016 van de APC Groep".

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van het "Uittreksel uit de jaarrekening 2016 van de APC Groep"

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel of het "Uittreksel uit de jaarrekening 2016 van de APC Groep" van Curaçao in alle van materieel belang zijnde aspecten consistent is met de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening op basis van onze werkzaamheden, uitgevoerd in overeenstemming met internationale controlestandaarden ("International Standards on Auditing"), waaronder ISA 810 'Engagements to report on summary financial statements'.

Verklaring over de in het geconsolideerd jaarverslag 2016 opgenomen andere informatie

Naast het "Uittreksel uit de jaarrekening 2016 van de APC Groep" en onze controleverklaring daarbij, omvat het geconsolideerd jaarverslag 2016 andere informatie, die bestaat uit het directie- en bestuursverslag, het overzicht aangesloten lichamen en de actuariële verklaring.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat. Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle van de geconsolideerde jaarrekening of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de geconsolideerde jaarrekening van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. De Directie en het Bestuur van de Algemeen Pensioenfonds van Curaçao zijn verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het directie- en bestuursverslag in overeenstemming met Landsverordening APNA (P.B. 1997, no.311).

Curaçao,
7 juli 2017

KPMG Accountants B.V.

Lindomar L.P. Scoop RA

10. OVERZICHT AANGESLOTEN LICHAMEN

Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC)
Algemene Rekenkamer
Analytisch Diagnostisch Centrum (ADC)
Autobus Bedrijf Curaçao N.V. (ABC)
Bureau Intellectuele Eigendommen
Bureau Telecommunicatie en Post
Bureau Ziektekosten Voorziening (BZV)
Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS)
Caribisch Marien Biologisch Instituut (CARMABI)
Centrale Hypotheekbank N.V. (CHB)
CORE N.V.
C-Post International N.V.
Curaçao Airport Partners (CAP)
Curaçao Industrial and International Trade Development Company N.V. (CURINDE)
Curaçao International Airport N.V. (CURINTA)
Curaçao Pilots Organization N.V. (CPO)
Curaçao Ports Authority N.V. (CPA)
Curaçao Tourism Development Bureau (CTDB)
DC-ANSP
Directoraat Cultureel en Educationele Zaken (KEZ)
Fundashon pa Edukashon i Formashon di Fishi i Kapasitashon (FEFFIK)
Fondo di Garantia pa Bibienda Korsou
Fundashon Biblioteka Públiko Kòrsou (FBPK)
Fundashon Empresa Chiki Kòrsou
Fundashon Kas di Kultura Kòrsou
Fundashon pa Inovashon di Enseñansa di Kòrsou (FIDE)
Fundashon Perspektiva i Sosten Integral (FPSI)
Fundashon Planifikashon di Idioma (FPI)
Fundashon Sedreko
Fundashon Tayer Soshal
Fundashon Vishon Kòrsou
Fundashon Wega di Number Kòrsou
Gemeenschappelijke Hof van Justitie
Giro Kòrsou N.V.
Hato Airport Fire & Rescue Services (HAFRS)
Instituut voor Pedagogische en Sociale Opleidingen (IPSO)
Instituto pa Formashon den Enfermeria (IFE)

Kabinet van de Gouverneur
Kompania di Awa i Elektrisidat di Kòrsou N.V. (KAE/Aqualectra Production)
Kompania di Tou Kòrsou (KTK)
Kompania di Produksjon i Distribushon di Awa i Elektrisidat N.V. (KODELA/Aqualectra Distribution)
Korpodeko
Landsloterij
Postspaarbank
Refineria di Kòrsou N.V.
Servisio di Limpiesa di Kòrsou N.V. (Selikor)
Sentro pa Guia Edukashonal (SGE)
Servisio di Telefòn N.V. (SETEL/UTS)
Sociale Verzekeringsbank (SVB)
Stichting Bureau Toezicht en Normering Overheidsentiteiten
Stichting Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis dr. D.R. Capriles
Stichting ARBO Consult
Stichting Belastingaccountantsbureau (SBAB)
Stichting Gaming Control Board
Stichting Kadasterwezen & Openbare Registers Curaçao
Stichting Monumentenfonds Curaçao
Stichting Overheidsaccountantsbureau (SOAB)
Stichting Reclassering
Stichting Studiefinanciering Curaçao (SSC)
University of Curaçao (UoC)
Vertegenwoordiger van Nederland

Algemeen
Pensioenfonds
van Curaçao

APC | SCHOUWBURG WEG 26 | T +5999 434 3000 | F +5999 465 0843 | WWW.APC.CW

